

A vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira

A prevenció és az eljárás egyszerűsítésének célja leginkább a vádemelés elhalasztása intézményénél mutat egységet, amely emiatt jelentős szerepet tölthetne be a hazai jogalkalmazásban. A kutatást 2006-ban a statisztikai adatok alapján, a jelenlegi magyar gyakorlat vizsgálatával a készítettük elő. 2007-ben a 2006-ban elrendelt vádelhalasztások iratanyagának empirikus vizsgálatát végeztük el. Az intézetbe a főügyészségek 1673 iratot küldtek. Ezek feldolgozása adatlap segítségével történt 2007 májusa és augusztusa között. A beérkezett iratokból 1283 felelt meg az általunk meghatározott feltételeknek: a 2006-ban lezárult eseteket és a Be. 51. § (1) bekezdése szerinti sértettekre vonatkozó iratokat elemeztük. Az iratok 84%-ában semmilyen magatartási szabályt nem írt elő az ügyész a terheltnek. 206 iratban szerepelt valamilyen magatartási szabály, sőt volt olyan, ahol egyszerre többet is előírtak. Az általunk vizsgált iratokban az elhalasztás 80%-ban eredményesen zárult.

A XXI. századi kriminálpolitikában egyre nagyobb szerepet kapnak azok az ügynevezett diverziós megoldások, amelyek lényege a büntetőügy elrendezésének elterelése a büntetőeljárás hagyományos formáitól, menetéből. Ennek egyik kiemelkedő eszköze a magyar büntetőeljárásban a vádemelés elhalasztásának intézménye. A vádemelés elhalasztása amellett, hogy a korai beavatkozással – kötelezettségek, illetve magatartási szabályok megállapításának alkalmazásával – lehetőséget teremt az elkövetőkkel kapcsolatos megelőzési célok érvényre juttatására, kiemelkedő jelentőségű a sértetti igények és jogok érvényesítésének szempontjából is. A feltételek alkalmazhatósága egyben módot adhat arra is, hogy a bűncselekmény által okozott kár – materiális vagy akár immateriális érdeksérelem is – orvosolhatóvá váljon.¹

¹ Erről részletesebben Barabás A. Tünde: A vádemelések számának alakulása. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 44. OKRI, Budapest, 2007. 190-224. o.

A vádemelés elhalasztása viszonylag friss jogintézmény. Nemzetközi alapja a New Yorkban, 1989. november 20-án kelt, a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény azon előírása, hogy az egyezményben részes államok tegyenek intézkedéseket a gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére. Magyarországon először a fiatalkorúakkal kapcsolatos eljárásban az 1995. évi XLI. törvénnyel vált alkalmazhatóvá. A fiatalkorúakkal kapcsolatos eljárások a nemzetközi ajánlásokat, valamint jogi megoldásokat tekintve is sokkal inkább a speciális prevenció megvalósítását, a börtönbüntetés és a szinte szükségképpen velejáró stigmatizáció elkerülését célozzák. Mivel ennek más tényleges eszköze nem volt a magyar Btk.-ban, ezzel az eljárási megoldással sikerült megvalósítani a diverziós célt. Bevezetése mellett szólt az is, hogy a korábbi években a fiatalkorú bűnözők száma jelentős emelkedést mutatott. A sikeres kezdet maga után vonta a lehetőség bevezetését a felnőttekkel szembeni eljárásba is az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel, amely 1999. március 1-jén vált alkalmazhatóvá. Jogalkotási szempontból megemlítendő, hogy bár címe kifejezetten a büntetőeljárás törvény módosításáról szól, annak 55. §-a módosította a Btk.-t, mivel előírta a pártfogó felügyelet kötelező alkalmazását, illetve a Bv. tvr.-t is, a pártfogó felügyelet végrehajtásával kapcsolatban.

A tartás elmulasztásának vétsége miatti vádemelés elhalasztását az 1998. évi XIX. törvény vezette be 2003. július 1-jén. Előtte a régi Be. (1973. évi I. törvény) egy ízben legfeljebb hat hónapra a nyomozás, illetve az elsőfokú bírósági szakban az eljárás felfüggesztését tette lehetővé abban az esetben, ha ettől várható volt az elmulasztott kötelezettség teljesítése. A nyomozást, illetve az eljárást a határidő letelte előtt is folytatni kellett, ha a gyanúsított az esedékes tartási kötelezettségének továbbra sem tett eleget [rég. Be. 137. § (4) bek., illetve 169. § (4) bek.].

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat (a továbbiakban: stratégia) – felismerve e jogintézmény jelentőségét – külön szempontként emelte ki a vádelhalasztás kapcsán a sértetti jogok érvényesülésének szükségességét. Prioritásként kezelve az áldozattá válás megelőzésének kérdését, 7.4. pontjában, amely *Az áldozat-*

tá válás megelőzése, áldozatsegítés, az áldozat kompenzációja címet viseli, az ügyészség feladatául jelölte meg a vádemelés elhalasztásakor az áldozatvédelmi feladatok pontos meghatározását, az új büntetőeljárási törvény alapján a vádhalasztás gyakorlatának megteremtését és alkalmazását. A kormány mindennek érdekében az 1009/2004. (II. 26.) kormányhatározat II/D/13.b. és II/E/7. pontjaiban felkérte a legfőbb ügyészt, hogy a vádemelés elhalasztása folyamán szerzett gyakorlati tapasztalatokról az áldozatvédelmi feladatok pontos meghatározása érdekében bocsássa rendelkezésre, továbbá széles körben segítse elő a bűncselekményekre figyelemmel az elkövető személyiségéhez és életviszonyaihoz igazított magatartási szabályok alkalmazását. Így tehát a vádemelés elhalasztása intézményének alkalmazása mindenképpen kiemelt figyelmet érdemel az *ügyészségi munka* szempontjából. Az áldozatsegítési feladatok pontosabb meghatározása érdekében e tevékenység gyakorlati értékelését előírta az 1036/2005. (IV. 21.) kormányhatározat is, amely a 2005–2006-ban megvalósítandó célokat határozza meg a stratégia alapján.²

A Legfőbb Ügyészség a sértetti jogok vádemelési gyakorlatban való érvényesülésének vizsgálatát elvégezte a 2004, majd a 2005. szeptember 1-jéig terjedő időszakban az elrendelt ügyek tekintetében, és ennek eredményéről a nyomozásfelügyeleti és vádelőkészítési főosztály összefoglaló jelentésben számolt be, és tájékoztatta az igazságügy-minisztert is. A Legfőbb Ügyészség részéről felvetődött az a jogos igény, hogy érdemes lenne az elrendelt ügyek értékelése után egy eredményességi vizsgálatot is végezni, amely kiterjedne annak elemzésére, vajon milyen okok játszhatnak szerepet az ügyek sikeres, illetve sikertelen lezárultában. Az OKRI-ban 2006-ban szintén zajlott egy statisztikaiadat-elemzés, amely e jogintézmény országos elterjedtségét és eredményeit vizsgálta.³ Ez azonban, a sta-

² Az első értékelést a Legfőbb Ügyészség Nyomozásfelügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya végezte el, eredményeiről „A sértetti jogoknak a vádemelés elhalasztása gyakorlatában történő érvényesülésével kapcsolatos ügyészi vizsgálatról” szóló, valamint a Legfőbb Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Önálló Osztályának a fiatalok elleni büntetőeljáráshoz alkalmazott vádemelés elhalasztásának áldozatvédelemmel kapcsolatos összefoglaló jelentése számolt be.

³ Erről részletesen lásd Barabás A. Tünde: i. m.

tisztikaiadat-szolgáltatás korlátai miatt, nem tudott mélyebb elemzést nyújtani az eredményesség vonatkozásában.

Ezért 2007-ben a Legfőbb Ügyészség felkérésére teljes körű aktafeldolgozást végeztünk az ország valamennyi ügyészségére kiterjedően. Az iratokat a Legfőbb Ügyészség Nyomozásfelügyeleti és Védélőkészítési Főosztálya bekérése alapján – a korábbi elsődleges vizsgálatukat alapul véve – küldték meg számunkra a főügyészségek.

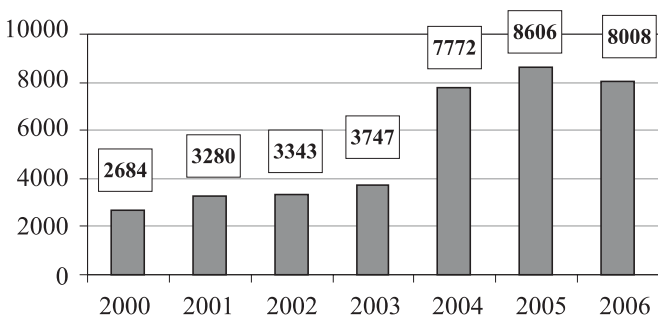
A védélhalasztás alkalmazásának gyakorisága a statisztikai⁴ adatok alapján

A védélhalasztások alkalmazása tekintetében a 2006-ban végzett (2005-ig terjedő) statisztikaiadat-elemzést kiegészítettük a legfrissebb, 2006-os adatokkal. Viszonyítási pontunk továbbra is 2000-es év volt, abból a feltételezésből kiindulva, hogy ebben az évben már talán kellően ismertté és elfogadottá válhatott e lehetőség mind a fiatalokéval, mind pedig a felnőtt korúakkal kapcsolatos eljárásokban. A védélhalasztások kezdeti egy-kétezres nagyságrendű alkalmazása az évek során lassú, de folyamatos növekedést mutatott 2004-ig. Mint az 1. számú ábrából megállapítható, 2004-ben határozottabb növekedés volt tapasztalható a korábbiakhoz képest, amikor is a védélhalasztások száma több mint száz százalékkal (107,4%) emelkedett. 2006-ban a vádemelések elhalasztásának számában ismét némi csökkenés tapasztalható. Ez azonban nem számottevő (6,9%), különösen, ha ezt a vádemelések számának alakulásához viszonyítjuk (2. számú ábra).

⁴ Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika. BM, Budapest 2005; Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató, Büntetőjogi Szakterület, 2005. Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztálya.

1. számú ábra

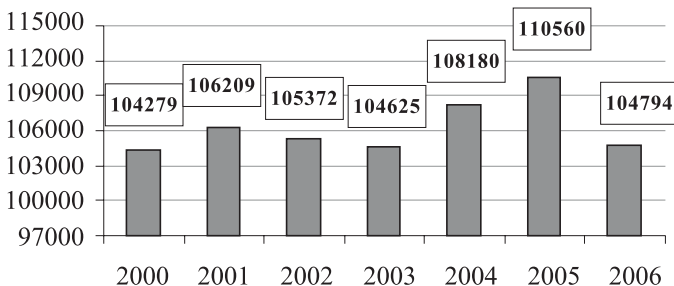
Vádelmelés elhalasztása összesen (2000–2006)

Ha az adott évekbeli vádelmelések számával vetjük össze a vádelhalasztások elrendelésének számát, akkor láthatók azok a tendenciák, amelyek a bűnözés nagyságát és ezzel összefüggésben a meginduló büntetőeljárások számának alakulását, vagyis egy pontosabb (objektívabb) képet tükröznek.

2. számú ábra

Vádelmelések száma összesen (2000–2006)

A viszonyítás egyértelműen mutatja, hogy a vádelhalasztások számának megugrása önmagában is jelentős emelkedésnek tekinthető a kérdéses időszakban. Hiszen a vádelmelések száma ugyanezen időben (2002 és 2003 között) alapvetően nem változott, sőt az előző két évhez képest némileg csökkent

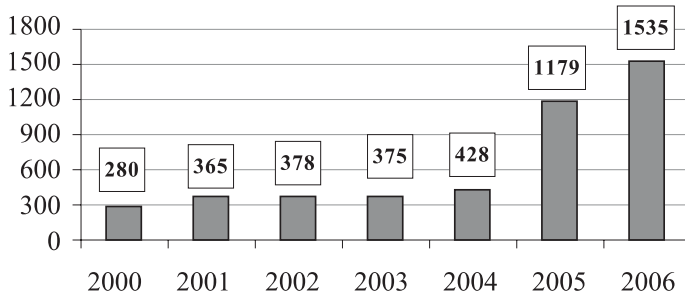
is (2001-ben 106 209 és 2002-ben 105 372 volt a vádemelések száma, 2003-ra pedig 104 625-re csökkent).

Tudni kell ehhez azt is, hogy ugyanebben az időszakban az elkövetett bűncselekmények száma is fogyatkozott, ami feltehetően csökkenést eredményezhetett a vádemelések tekintetében. Ennek fényében azonban még jelentősebbnek tekinthető, hogy a vádelhalasztások alkalmazása ezzel párhuzamosan nemhogy csökkent, de töretlenül nőtt. Míg 2001-ben még 465 673 bűncselekményt regisztráltak, addig 2002-ben ez a szám 420 782, 2003-ban pedig már „csak” 413 343 volt. Az alkalmazási kedv erősödésében egyébként szerepet játszhatott az is, hogy Be. módosításáról szóló 2002. évi I. törvény több ponton is kiegészítette, illetve pontosította a vádelhalasztáshoz kapcsolódó szabályokat, így például a gyanúsított és sértetti hozzájárulás eseteit, a magatartási szabályokkal kapcsolatos rendelkezéseket, a kötelezettségként előírható kártérítési, jóvátételi lehetőségeket is. Alapvetően mindenképpen pozitívan értékelhető az a folyamat, amely a megugrás óta – ha kisebb mértékben is, de – folyamatosan és töretlenül tart, és a vádemelések évi néhány százalékos emelkedéséhez képest például 2004 és 2005 között újra több mint tízszeres növekedést mutat. Ha a 2006-os adatokat vesszük figyelembe, akkor egyértelműnek látszik, hogy a vádelhalasztások csökkenésének száma összefügg a vádemelések számának alakulásával (5,2%), vagyis feltehetően azzal a pozitív ténnyel, hogy a bűnözés Magyarországon évek óta folyamatosan csökken.

Ehhez képest nagyobb mértékben emelkedett a vádemelés elhalasztása utáni vádemelések aránya (30%-kal). Az utólagosan elrendelt vádemelések száma először, és mindeddig utolérhetetlen mértékben 2005-ben emelkedett (175%-kal). Ez azonban azzal az örvendetes ténnyel függ össze, mint arról már szó volt, hogy 2004-ben a vádelhalasztásos ügyek száma több mint a duplájára emelkedett. Ennek vonzataként mutatkozhatott meg az utólagos vádemelések növekedése 2005-ben, majd 2006-ban (immár jelentősen csökkenő mértékben) (3. számú ábra). Ez arra utal, hogy nem negatív tendenciáról, hanem az egyszeri megugrás elhúzódó, de természetes velejárójáról van szó ebben a folyamatban.

3. számú ábra

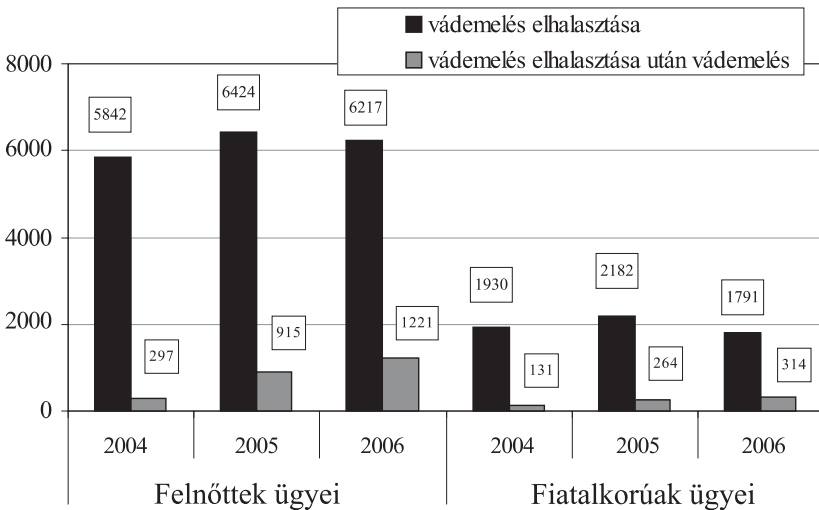
A vádelhalasztások utáni vádemelések alakulása (2000–2006)

Ha az elhalasztások és az utólagos vádemelések kor szerinti megoszlását vizsgáljuk, némi különbséget fedezhetünk fel a fiatalok és felnőttek esetszámának alakulása között az elmúlt három év tekintetében (4. számú ábra).

4. számú ábra

**Vádemelések és a vádemelések elhalasztásának száma –
felnőttek és fiatalok ügyei (2004–2006)**

2006-ban ugyanis kb. 18%-kal csökkent a vádelhalasztások száma a fiatalkorúak ügyeiben, szemben a felnőttek körében történő 3% körüli csökkenéssel. Ehhez képest az utólagos vádemelések száma kisebb ütemben nőtt a fiatalkorúak körében (kb. 20%-kal), szemben a felnőttek eseteivel, ahol ez több mint harmincszázalékos emelkedést mutatott. Ez utóbbi körülmény egyébként továbbra is azt sugallja, hogy a fiatalokkal kapcsolatos eljárásokban még fokozottabb körültekintéssel alkalmazzák az eljáró hatóságok ezt a lehetőséget. Figyelembe kell venni azonban azt a tényt, hogy az összes ügynek körülbelül csak negyede a fiatalokkal kapcsolatos, vagyis több figyelem juthat a fiatalokra.

Az empirikus vizsgálat módszere, célja és eszközei

Vizsgálatunk célja az volt, hogy a vádelhalasztás intézményének eredményességét elsősorban a sértetti igények és jogok figyelembevételével vizsgáljuk meg országos viszonylatban, valamint rámutassunk az esetleg felvetődő problémákra is. Erre tekintettel kizárólag olyan büntetőügyekre terjedt ki a vizsgálódás köre, ahol az eljárási szereplők között a Be. 51. §-ának (1) bekezdése szerinti sértett szerepel, és ennek megfelelően nem terjedt ki a kábítószerrel visszaélés bűncselekménye miatt indult és a Be. 222. § (2) bekezdésével érintett bűnügyekre, továbbá mindazon büntetőeljárásokra, amelyeknek nincsen sértettje. A vizsgálat tárgya azon felnőtt korú terheltek körében alkalmazott vádemelés-elhalasztásos ügyek eredményességi vizsgálata volt, amelyeket a Legfőbb Ügyészség Nyomozásfelügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya a bűnmegelőzési stratégiában foglaltak alapján korábban már vizsgálódásának tárgykörébe vont, és amelyek ez után 2006-ban le is zárultak.

A vizsgálati minta általános jellemzői – az iratok

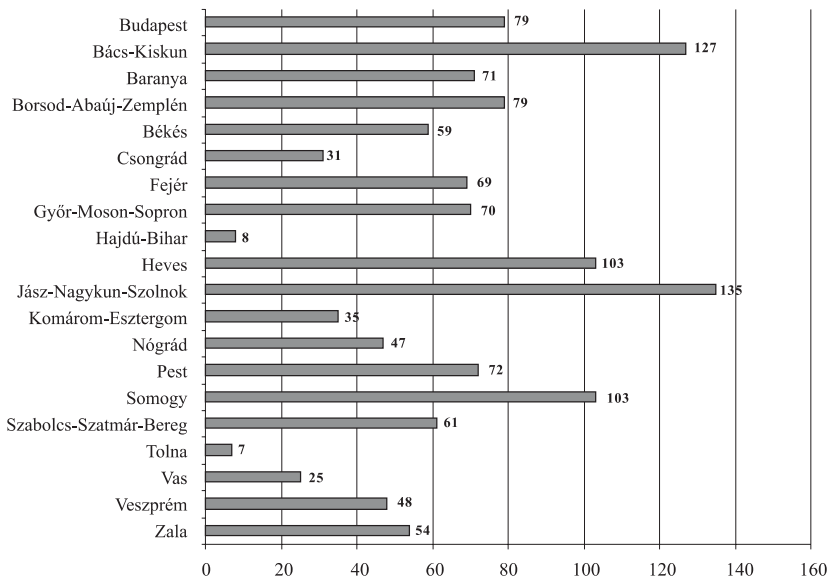
Az Országos Kriminológiai Intézetbe 1673 irat érkezett. Az iratok feldolgozására egy erre a célra kidolgozott adatlap segítségével, 2007 májusa és augusztusa között került sor.

A beérkezett iratokból 1283 felelt meg az előre meghatározott feltételeknek [azaz valóban 2006-ban lezárult esetek és

a Be. 51. §-a (1) bekezdése szerinti sértettek ügyeit tartalmazó iratok]. Ezeknek a beküldés szerinti megoszlását megyei bontásban az 5. számú ábra mutatja.

5. számú ábra

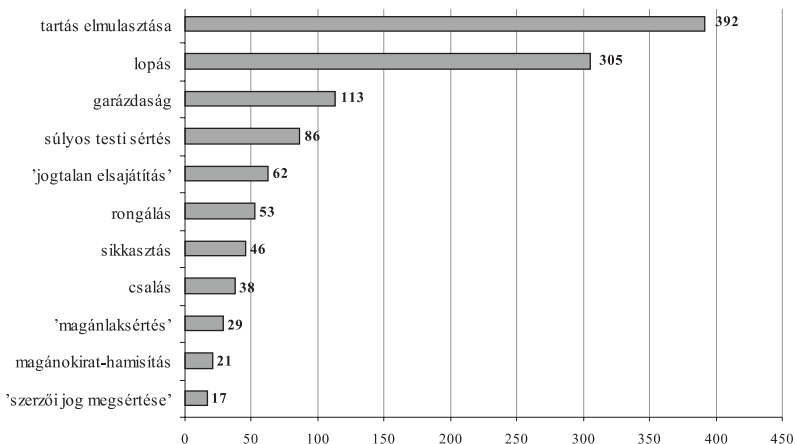
A feldolgozott iratok megyék szerinti megoszlása

A legtöbb lezárt ügy Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, valamint Somogy megyéből érkezett be, míg a legkevesebb Tolna, Hajdú-Bihar és Vas megyéből.

Az iratokban fellelhető bűncselekmények megoszlását a 6. számú ábra mutatja.

6. számú ábra

A feldolgozott iratokban szereplő bűncselekmények minősítése

Mint látható, az iratok csaknem egyharmadában (392) tartás elmulasztása szerepelt. Ennek fő oka valószínűleg az elrendelés kötelező jellege alkalmasság esetén. Emellett gyakran fordult elő még a lopás (az ügyek egynegyedében), valamint garázdaság eseteiben is (több mint 100 ügy).

Az iratokban szereplő bűncselekményeket jellemzően 2004-ben, illetőleg 2005-ben valósították meg. Ez azonban nem meglepő, hiszen erre az időszakra terjedt ki a Legfőbb Ügyészség vizsgálata, és amely ügyek eredményességének értékelése adott kutatás tárgya.

Az elkövetőkről

Az általunk feldolgozott iratokban jellemzően egy elkövetővel volt dolgunk. Ez azokra az esetekre is jellemző volt, amelyekben több elkövető szerepelt, mert a leggyakrabban ezekben az esetekben is egy elkövetővel szemben halasztották el a vádemelést.

Az elkövetők neme és korcsoportji megoszlása nem tér el az átlagtól. Jellemzően férfiak esetében került sor a vádemelés elhalasztására, akik többnyire 26 és 45 év közöttiek voltak.

A vádemeléselhalasztás intézményét többnyire magyar állampolgárok esetében alkalmazták, és mindössze három esetben rendelték el külföldi (román) állampolgárral szemben.

Az iskolai végzettséget vizsgálva kiderült, hogy az elkövetők jellemzően valamilyen középfokú oktatásban vettek részt sikeresen. A vádelhalasztással érintettek 16%-a befejezte a középiskolát (szakközépiskola, gimnázium), 34%-uknak szakiskolai képzettsége volt, 33%-uk a nyolc osztályt végezte el, 3%-uk végzett egyetemet, és csupán 4%-uknál fordult elő, hogy az általános iskolát sem fejezték be.

Vagyis alapvetően hasonló eredményekre jutottunk a vizsgált elkövetők tekintetében, mint Kerecsi⁵, aki 2003-as vizsgálatában rámutatott arra, hogy a magasabb iskolai végzettségű terhelteknek nagyobb esélyük van arra, hogy velük szemben vádemelés elhalasztással végződjön az eljárás.

A vádemelés elhalasztásával érintett elkövetők háromnegyede – megerősítve az említett vizsgálat tapasztalatait – büntetlen előéletű volt.⁶ Ez azért érdekes, mert a vádemelés elhalasztásának lehetőségéből a törvényhozó csak a többszörösen visszaeső bűnözőket, illetve a próbaidő alatt újabb bűncselekményt elkövetőket zárja ki. Ezt a gyakorlatot feltehetően az ügyési jogalkalmazás munkálta ki, hiszen a tartás elmulasztásától eltekintve a vizsgált esetekben az ügyész diszkrecionális joga a vádemelés elhalasztásának kezdeményezése.

A sértettekről

Az esetek mindegyikében volt sértett, összhangban a vizsgálat céljaival. Az általunk feldolgozott iratokban a sértettek negyötöde természetes személy volt (1029), és jellemzően inkább nők (60%). Ez azért figyelemre méltó, mert a statisztikák szerint a bűncselekmények sértettjeinek megoszlása az összes cselekmény vonatkozásában éppen fordítottan arányos. Ezt az eltérést azonban feltehetőleg elsősorban a tartáselmulasztásos ügyek nagyobb részesedése okozta a vizsgált ügyekben, ahol

⁵ Kerecsi Klára – Kó József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. IM Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága, Budapest, 2006, 26. o.
⁶ Uo. 32. o.

sértettként a gondviselő jelenik meg, aki általában – a magyar családjogi gyakorlatot figyelembe véve – az anya.

A sértettek korcsoportok szerinti megoszlása – hasonlóan a gyanúsítottakéhoz – a 26 és 45 év közöttiek többségét mutatja.

Az eljárásra vonatkozó adatok

A feldolgozott iratokban szereplő deliktumokat 2004-ben, illetve 2005-ben valósították meg. Az eljárás hosszúságára vonatkozó kérdésünkre megnyugtató válasz az, hogy a vádemelés elhalasztásával végződő esetek legnagyobb része hat hónapon belül lezárult. Ez jól tükrözi azt a jogalkotói szándékot, amely a vádemelés elhalasztásával kapcsolatban kiemeli az eljárás egyszerűsítésének és gyorsaságának követelményét. Az adekvát, a tette gyorsan reagáló következmény jobban megfelel a visszatartási célnak is, mint az elhúzódó, bizonytalan kimenetelű lezárási mód. Emellett nyilvánvalóan ésszerűbb és humánusabb a sértett szempontjából, és ráadásul lehetőséget teremt a sértett jogérvényesítésére is.

Enyhítő körülmények

Az akták nagyobb részében (69%) az elhalasztás alapja a 221. § (1) bekezdése volt, azaz az általános felhatalmazás alapján, a bűncselekmény súlyára és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel került sor a vádemelés elhalasztására (a jövőbeni kedvező hatás reménye esetén). A tartás elmulasztásának körében a 222. § (3) bekezdése alapján 31%-ban került sor elhalasztásra.

A leggyakrabban alkalmazott enyhítő körülmény a büntetlen előélet volt (az ügyek csaknem felében). Emellett gyakran fordult elő a beismerés, illetve a kártérítés ígérete is mint enyhítésre okot adó tény. Ezeket együttesen az eseteknek körülbelül egyharmadában vették figyelembe. A vizsgált iratokból 142-ben (11%) nem történt utalás ilyen körülményre (ezek egy része azonban tartáselmulasztásos ügy, ahol erre nincs is szükség). A kártalanítás vállalása, valamint a tartás utólagos megfizetésének körében különös jelentősége van annak a kérdésnek, hogy vajon a terhelt valóban képes-e az általa vállalni szándékozott jóvátétel/tartás megfizetésére. Az eljárás során 522 iratban találtunk arra adatot, hogy az ügyész vizsgálta a terhelt jövedelmi viszonyait.

Ennek alapja elsősorban a gyanúsított vallomásának vagyoni helyzetet taglaló része volt. Ezen kívül az eljáró ügyészek a leggyakrabban az APEH-től, a munkaügyi központtól, valamint a polgármesteri hivataltól kértek tájékoztatást, valamint támaszkodtak a pártfogói véleményre, és szükség szerint meghallgatták a gyanúsítottat.

A sértettek meghallgatásáról

Az iratok 6%-ában találtunk utalást arra, hogy az ügyész a sértettet meghallgatta, és ezekben az esetekben hozzá is járult a vádemelés elhalasztásához. Ez némileg kevesebb, mint ahány esetben ez a törvényi rendelkezés szerint kötelező lett volna, vagyis a 225. § (2) bek. a) és b) pontja alapján. Tekintettel kell lenni azonban a 225. § (3) bekezdésében foglaltakra, amelyek megelégszenek a korábbi ilyen nyilatkozattal is. Ilyen jellegű (például kártérítésről szóló) igényéről több alkalommal már a rendőrségi iratokban is rendelkezett a sértett.

A pártfogó felügyelői véleményről

Az általunk feldolgozott iratok 13%-ában rendelte el az ügyész a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését a terhelt körülményeiről. Ezekben az esetekben magatartási szabályokra is javaslatot kértek, amelyeket azután többnyire valóban elő is írtak. Ezzel szemben csak kis számban, hat alkalommal került sor a pártfogó meghallgatására. Ez az arány némileg kisebb, mint a magatartási szabályt, illetve kötelezettséget tartalmazó ügyeknél (16%). Tény azonban, hogy magatartási szabály előírásával tartáselmulasztásos ügyekben is találkoztunk, sőt volt, ahol az elmaradt tartásdíj megfizetését kártalanításként rendelték el, ez a jogalkalmazói félreértés azután ezt a különbséget okozhatja.

A magatartási szabályok elrendelésében előljáró Somogy, illetve Bács-Kiskun megye az átlaghoz képest jóval gyakrabban rendelte el a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését. A pártfogó felügyeletet gyakorlatilag minden esetben elrendelte az ügyész.

A gyanúsítottak meghallgatásáról

Az általunk vizsgált iratok 14%-ában hallgatta meg az ügyész a gyanúsítottat. Ez az arány – tekintettel a 225. §-ban foglaltakra – nagyjából megfelel a törvényben előírtaknak, azzal a kitétel-lel, amelyet a sértett meghallgatásának kérdésében a tartás elmulasztása elhalasztási gyakorlata kapcsán megjegyeztünk.

Jogorvoslat

A vádemelés elhalasztásáról szóló határozatot jellemzően megküldték a sértettnek is. A sértettek csupán 45 esetben nyújtottak be panaszt a határozat ellen, és az ügyész tíz esetben adott helyt a sértett érveinek. A sértettek leggyakrabban (az ügyek kétharmadában) tartás elmulasztása miatt nyújtottak be jogorvoslati kérelmet.

Előfordult, hogy a kár értékével nem értett egyet a panaszos, vagy magát a halasztást találta „enyhének”. A következőkben néhány ilyen, tipikusnak mondható panaszt sorolunk fel.

- *A sértett kifogásolja, hogy a rongálási kár nem felel meg a valóságnak, a számlán bizonyíthatóan más összeg szerepel. Ezen felül a kiszabott büntetést túl enyhének találja, mivel a tett a rendőrség egy tagja ellen irányult.*
- *A sértett szerint a gyanúsított sikkasztott is, és ezt külön jelenleg is vizsgálják. Ezért kéri, hogy a magánokirat-hamisítást és a sikkasztást egy eljárásban bírálják el.*
- *A volt férj kijelentette, hogy nem fog fizetni, és nem fog olyan helyen dolgozni, ahol le tudják vonni a jövedelméből a tartásdíjat, és azóta sem fizetett egy fillért sem.*
- *Az ügyben a másik négy személy ellen garázdaság miatt büntetőeljárás volt folyamatban, sértett szerint méltánytalan és igazságtalan helyzetet okoz az, hogy a többiekhez képest gyanúsított mindössze vádemelés elhalasztása alatt áll.*
- *A sértett szerint a gyanúsított továbbra sem fogja fizetni a tartásdíjat, „mert arra nincs kellően rákényszerítve”.*
- *Első alkalommal nem derült ki a sértett számára, hogyan jut hozzá az elmaradt tartásdíjhoz, második alkalommal jelezte a nemfizetés tényét. Panasza után ügyészségi meghallgatás történt.*
- *Mivel a kár megtérült, a sértett kérte a vád megszüntetését.*

- *Sértett kifogásolta, hogy a határozat nem tartalmazza a gyanúsított büntetőjogi felelősségét a visszamenőlegesen megítélt tartásdíjjal kapcsolatban.*
- *Sértett panasszal élt, azt sérelmezte, hogy a határozat nem tartalmazza az okozott kár megtérülésének módját és lehetőségét, holott számára ez lenne a legfontosabb.*
- *Sértett véleménye szerint a gyanúsított továbbra sem fog fizetni, mivel eddig sem fizetett.*
- *A sértett úgy gondolja, hogy súlyosabb a sérelmére elkövetett bűncselekmény annál, hogy egyszerűen csak vádelhalasztást alkalmazzanak a gyanúsítottal szemben.*

A 45 jogorvoslati kérelem 78%-át elutasították.

Néhány az elbírálások közül:

- *A panasz alapos volt, a határozathól kihagyták „a kár lefoglalás útján megtérült” tényállítást.*
- *Gyanúsított tartozását elismerte, annak rendszeres megfizetésére ígéretet tett; ilyen esetben a vádelhalasztás a kialakult gyakorlat: ez a legalkalmasabb arra, hogy a gyanúsítottat rábírja a törvénytisztelő magatartásra.*
- *Gyanúsítottól várható az elmulasztott kötelezettség teljesítése, ezért a vádelhalasztás alkalmazása nemcsak szükséges, indokolt, de egyben kötelező is volt.*

A gyanúsítottak még kisebb arányban éltek a jogorvoslat lehetőségével. Tizennégy iratban nyújtott be panaszt a terhelt a határozat ellen, amelyből csak négynek adott helyt az eljáró ügyész. A gyanúsítottak többsége szintén tartás elmulasztása esetén nyújtott be panaszt a halasztó határozat ellen. Például:

- *A feljelentő és a gyanúsított rossz viszonyban van, a sértett állandóan feljeleníti a gyanúsítottat, jelen esetben több tanú is látta, hogy a gyanúsított a sértettet nem bántotta.*
- *Gyanúsított kérte az eljárás megszüntetését, nem érzi magát bűnösnek a terhére rótt bűncselekmény elkövetésében.*
- *Terhelt a határozat kiegészítését kérte azzal, hogy a hátralék jelentős része vitatható, mert terhelt a tartásdíj-fizetési kötelezettség megszüntetése iránt kérelmet terjesztett elő a bíróságnál és az a polgári per még folyamatban volt.*

- *Terhelt álláspontja szerint nem követett el bűncselekményt, kifogásolta, hogy volt felesége és nem a gyermekek a sértettek.*

Mindez arra utal, hogy a vádelhalasztás alkalmazásának elrendelése a legtöbb esetben alapos volt. Mint látható, a legprob-
lémasabb esettípus a tartás elmulasztása, amelyről a későbbiekben részletesen szólnunk. Az elutasításoknál azonban meg kell említeni azt is, hogy a panasz elutasításának az oka gyakran a törvény által előírt nyolcnapos határidő túllépése volt.

Magatartási szabályok – kötelezettségek

Az aktákban 206 esetben szerepelt valamilyen magatartási szabály megállapítása, és előfordult olyan eset is, ahol egyszerre több szabályt is előírtak. Az iratok többségében (84%) semmilyen magatartási szabályt nem írt elő az ügyész a terheltnek. Az előírt szabályok a problémára való reagálás típusa alapján az egyes számú táblázatban felsoroltak szerint csoportosíthatók.⁷

1. számú táblázat

A különféle problémákra reagáló magatartási szabályok

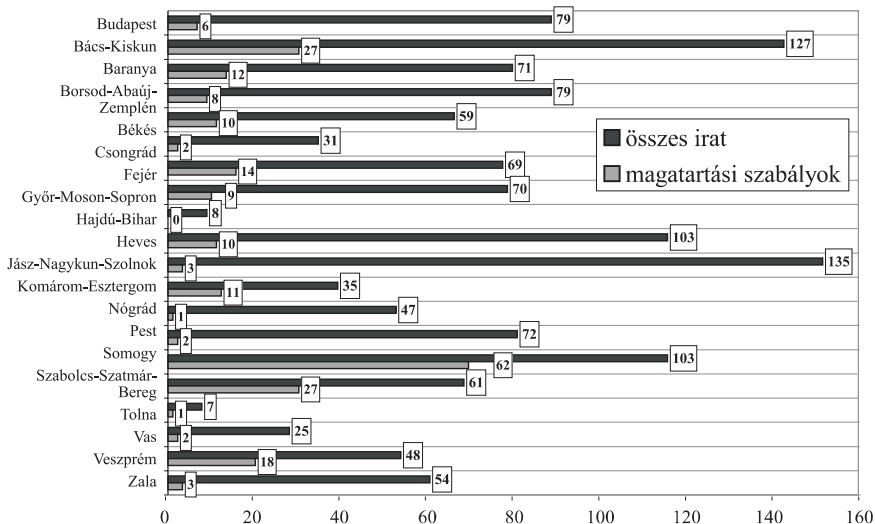
<i>Szociális problémákra reagáló</i>
1. Munkavállalással kapcsolatos magatartási szabályok
2. Képzettségi hiányok pótlásával, tanulmányokkal kapcsolatos magatartási szabályok
<i>Személyiséggel kapcsolatos problémák</i>
3. Életvezetéssel, magatartással (törvény tisztelével, viselkedési normákkal) kapcsolatos magatartási szabályok
4. Alkoholproblémával és játékszenvedéllyel kapcsolatos magatartási szabályok
<i>Kapcsolati problémák</i>
5. A sértettel való kapcsolattartásra reagáló magatartási szabályok
<i>Resztorativitást elősegítő szabályok</i>
6. Kár megtérítése
7. Jóvátétel
8. Közmunka

⁷ A csoportosítás kiindulópontja a Kerezsi Klára – Kó József tanulmányának szabálycsoportosítása volt. Kerezsi Klára – Kó József: i. m. 54. o.

Az ügyész akkor állapít meg magatartási szabályt, ha szükségesnek látja. Ez azonban bonyolítja az eljárást, hiszen ebben az esetben el kell rendelni pártfogó véleményezését, és meg kell hallgatnia a gyanúsítottat, valamint a 225. § (2) bekezdése a), valamint b) pontjának alkalmazása esetén a sértettet is. A vélemény beszerzése viszont a legutóbbi Be-módosításig beleszámított a határidőbe, oktanul nehezítve az ügyészi munkát. Ezt felismerve a jogalkotó a jogszabályi változtatáskor úgy rendelkezett, hogy a pártfogói vélemény beszerzése 2007. január 1-jétől nem számít be a határidőbe [a 2006. évi LI. törvény 100. § (1) bekezdésében foglaltak szerint]. Így azonban jobban érthető, miért nem volt kedvelt e szabályok, illetve kötelezettségek elrendelése a korábbi ügyészségi gyakorlatban.

7. számú ábra

A magatartási szabályok előfordulása megyei megoszlásban

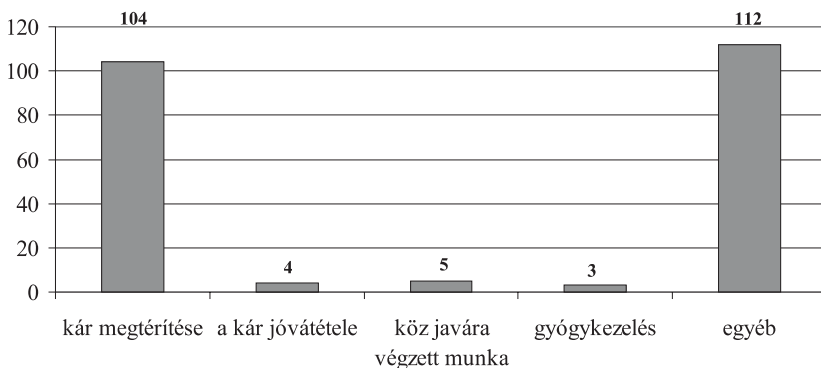

A magatartási szabályok alkalmazásának gyakorlata megyénként jelentős eltérést mutat. A leggyakrabban Somogy megyében rendeltek el, emellett viszonylag gyakran alkalmazták Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Veszprém megye-

ben. Ezzel szemben kimondottan ritkán alkalmazták Tolna, Nógrád, Csongrád és Pest megyében. Hajdú-Biharban egyetlen ügynél sem találtunk magatartási szabályról rendelkezést (7. számú ábra). Hozzá kell tenni, hogy ez a sorrendiség a vizsgálati körünkbe tartozó esettípusokban volt megállapítható.

Más szempontból vizsgálva a kérdést – kiemelve annak fontosságát, hogy az elkövető a sértettnek az okozott *kárt* valamilyen módon *jóvátegye* –, az iratok alapján a következőket tapasztalhattuk (8. számú ábra).

8. számú ábra
A magatartási szabályok megoszlása

Mint az ábrából kitűnik, az előírt szabályok kb. 50%-a tartalmazott valamilyen előírást a kár jóvátetele szempontjából. Ez túlnyomó részben (104 eset) a konkrét kár megtérítését jelentette, és ennél jóval kisebb számban rendelték el a jóvátétel más formáját, valamint a köz javára végzendő munkát. Hasonló arányban fordultak elő az úgynevezett egyéb kategóriába tartozó szabályok.

A kár megtérítése

A kár megtérítésének elrendelésében változik a megyei gyakorlat. Így az elrendelések szempontjából Bács-Kiskun megye kerül az élre, majd Szabolcs-Szatmár-Bereg következik, továbbá Somogy mellett Baranya megye (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
Az egyes magatartási szabályok előfordulása megyénként

Megyék	összes irat	kár megtérítése	kár jóvátétel	köz javára végzett munka	gyógykezelés	egyéb magatartási szabályok
Budapest	79	3				3
Bács-Kiskun	127	18		3		6
Baranya	71	8				4
Borsod-Abaúj-Zemplén	79	3				5
Békés	59	7			1	2
Csongrád	31				1	1
Fejér	69	8				6
Győr-Moson-Sopron	70	5				4
Hajdú-Bihar	8					
Heves	103	7	1			2
Jász-Nagykun-Szolnok	135	1				2
Komárom-Esztergom	35	8		1		2
Nógrád	47	1				
Pest	72	1				1
Somogy	103	8	2	1	1	50
Szabolcs-Szatmár-Bereg	61	15	1			11
Tolna	7	1				
Vas	25	1				1
Veszprém	48	6				12
Zala	54	3				

A kár megtérítésének előírása tekintetében a gyakorlatban két fő megoldási típus körvonalazódik: az egy összegbeni megfizetés, valamint a részletfizetés. Utóbbinál azonban kevés helyen szerepelt a pontos meghatározása annak, hogy hány rész-

letben kell a kárt megtéríteni. Sok esetben előírás volt, hogy a befizetésről szóló igazolást a pártfogónak kell bemutatni.

A jellemző esettípus a kártérítés esetén a lopás, a garázdaság és rongálás volt. (A tartás elmulasztása esetén előírt kártérítésről később lesz szó.) Az előírt kártérítések egynegyedét nem teljesítették utóbb a terheltek.

Jóvátétel

A kár jóvátételét nagyon kis számban (négy ügy) írták elő. Az aktákból egyértelműen kiderült, hogy a sértett meghallgatására minden esetben sor került. A következő jóvátételi megoldások fordultak elő:

- *a fennmaradó kárösszeg fejében a megrongált kerítést javítsa ki – pártfogó javaslata alapján;*
- *erkölcsi jóvátételként a sértett képviselőjétől – annak hozzájárulásával – kérjen bocsánatot a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt;*
- *erkölcsi jóvátételként a sértettől – annak hozzájárulásával – kérjen bocsánatot a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt.*

Ezen előírások mindegyikét betartották a terheltek.

Közmunka

A közmunka elrendelése mindösszesen öt esetben fordult elő. A következő jellemző megoldások születtek:

- *tíz alkalommal, egyenként legalább két órát töltsön állatgondozói munkavégzéssel egy kisállatotthonban (ebben az esetben a terhelt állatkínzás büntetét követte el);*
- *tizenöt nap köz javára végzett munka;*
- *hat hónapra keresztül kéthetente egyszer a somogyiszi futballpályát és környékét tartsa tisztán, a hulladékot gyűjtse össze.*

Az öt esetből azonban csak három járt sikerrel, mivel egynél újabb bűncselekmény elkövetése miatt, egynél pedig nemteljesítés miatt kellett utóbb vádat emelni.

Egyéb magatartási szabályok

Egyéb magatartási szabály 112 iratban szerepelt (előfordult, hogy más magatartási szabállyal együtt). Egyéb szabály előírásakor az ügyész nem hallgatta meg a sértettet, de erre nézve nem is tartalmaz kötelezettséget a jogszabály. Egyéb magatartási szabályt leggyakrabban Somogy, Veszprém és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében írtak elő.

Az előforduló cselekmények között többnyire lopást, tartás elmulasztását, garázdaságot és súlyos testi sértést találtunk. A súlyos testi sértés eseteiről megemlítendő, hogy ezeket főleg családtag sérelmére követték el.

A 112 esetből 95 ügy végződött eredményesen. Ezekből kilencben az előírtnál hamarabb teljesített a gyanúsított, 86-ban pedig határidőben. Tizenkét ügy a magatartási szabály megsértése, kettő újabb bűncselekmény elkövetése, kettő tartás meg nem fizetése, egy pedig panasz benyújtása miatt került vádemelésre. Alapvetően megállapítható tehát, hogy az úgynevezett egyéb magatartási szabályok megállapítása igen jó eredménnyel zárult, és csak kb. 15%-os volt az eredménytelenségi mutató.

Eredményesség

Az általunk vizsgált iratokban a vádemelés elhalasztása *nyolcvan százalékban* eredményesen zárult. (Ha több elkövető volt, előfordult, hogy az egyik esetében megszüntették az eljárást, míg a másiknál vádemelés történt.)

Külön kiemelő eme eljárási mód gyorsasága, mivel az ügyek legnagyobb része hat hónapon belül lezárult.

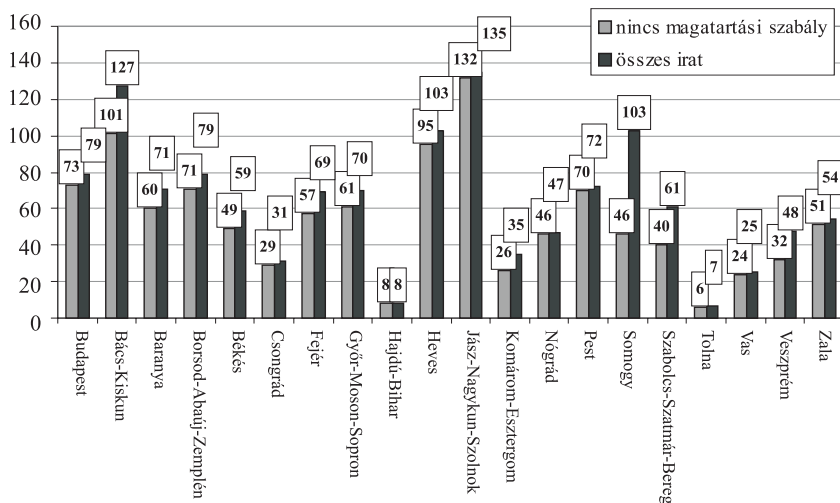
Az eredményesség/eredménytelenség szempontjából megvizsgáltuk annak kérdését, vajon az egyedi magatartási szabályok előírása befolyásolja-e a hatékonyság kérdését. Mint már említettük, az ügyek 84%-ában semmilyen magatartási szabályt nem írt elő az ügyész a terheltnek, és ezek az esetek hasonlóan pozitívan zárultak. Az átlagtól eltérő (rosszabb) az eredményességi mutató a tartás elmulasztásánál, ahol csak kb. 57% volt a sikeres megszüntetések aránya.

A 206 ügy a benne szereplő magatartási szabály, illetve kötelességtípusok szerint volt többé-kevésbé eredményes. Az előírások csaknem felében a kár megtérítésére, illetve jóvátételre vonatkoztak, és ezen ügyeknek kb. egynegyede végződött vádemeléssel, vagyis nagyjából 75%-ban voltak sikeresek. Ezek nagyobb részben a konkrét kár megtérítését írták elő, és ennél jóval kisebb számban rendelték el a jóvátétel más formáját, valamint a köz javára végzendő munkát. Az előírt kártérítések egynegyedét nem teljesítették utóbb a terheltek. A köz javára végzett munka, mint arról szóltunk, igen ritkán alkalmazott lehetőség volt, és kevésbé hatékony. A kisszámú jóvátételi előírás teljesült.

Ezzel szemben a 112 ügynevezett egyéb magatartási szabályt tartalmazó vádhalasztásos ügy 85%-a eredményes volt, vagyis az egyéb szabályok igen sikeresnek mondhatók.

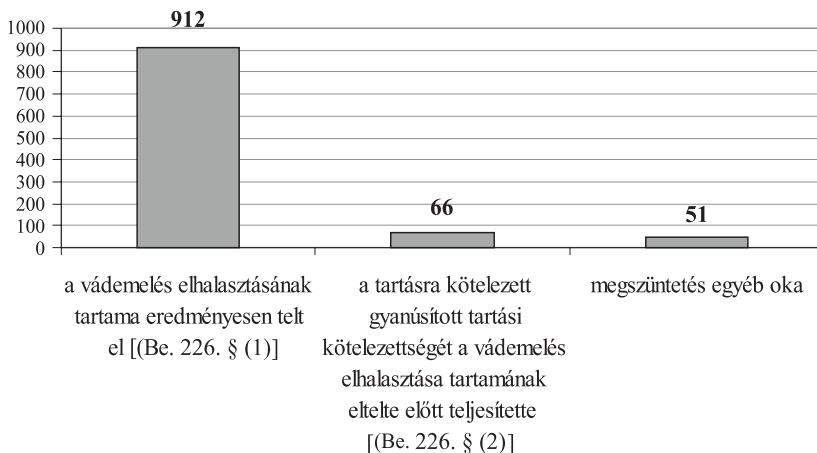
9. számú ábra

A beérkezett iratok és a magatartási szabályok nélküli ügyek aránya megyei bontásban

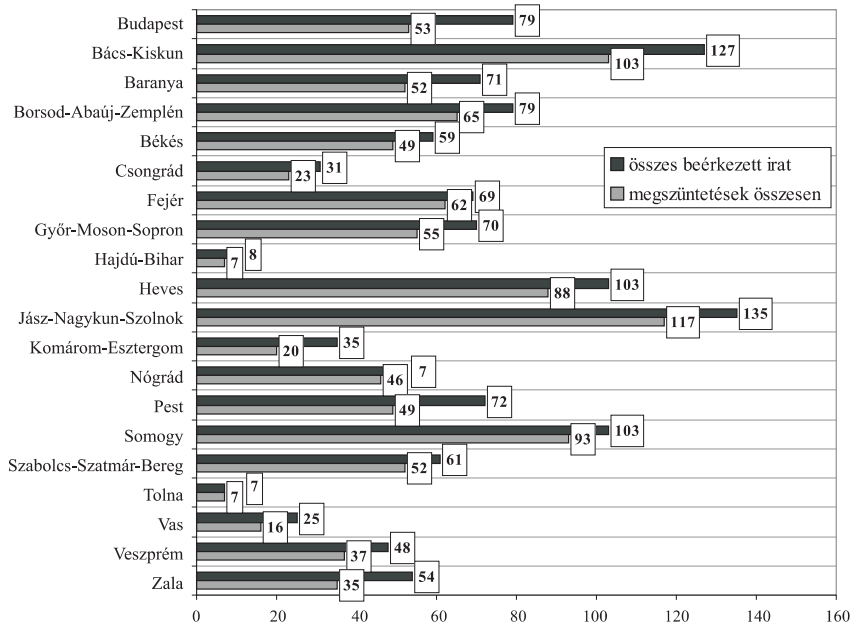
A kutatás egyik meglepő eredménye azt mutatta, hogy azokban az iratokban, amelyekben nem írtak elő magatartási szabályt, szintén csaknem nyolcvanszázalékos eredményességről beszélhetünk. Az ügyek megszüntetésének leggyakoribb esete a vádemelés elhalasztásának eredményes eltelte volt.

10. számú ábra
A megszüntetések megoszlása

Az eredményesség tekintetében nem mutatkoznak jelentős eltérések a megyék között. Nyilvánvalóan azokban a megyékben, ahol jelentősebb számban rendelik el a vádemelés elhalasztását, ott ez a nagyarányú eredményesség mellett némileg emeli az eredménytelenül záruló ügyek számát is. Azaz minél ritkábban alkalmazott e lehetőség, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a viszonylag kisszámú ügy eredménnyel zárul. Ez azonban semmiképpen sem eredményezheti, hogy a lelkebb megyékben az alkalmazás visszaszorul, mint ahogy az sem követendő példa, ahol minden eset eredménnyel zárul ugyan, de ez a gyakorlatban csak *hat* ügyet jelent.

11. számú ábra

A beérkezett iratokban található eredményes megszüntetések aránya

Az eredményesség tekintetében megvizsgáltuk a *büntetett előélet* és az utólagos vádemelés esetleges összefüggésének kérdését is. Itt azonban semmilyen összefüggést sem találunk, vagyis a büntetett előéletűek esetében is elmondható, hogy sikeres a vádemelés elhalasztásának alkalmazása, mivel ügyeik kétharmada eredményesen zárult. Meg kell jegyezni azonban, hogy a büntetett előéletűekkel szemben viszonylag kisebb arányú a vádelhalasztás elrendelése (a gyanúsítottak negyede), annak ellenére, hogy a jogszabály csak a többszörös visszaesők körét zárja ki e lehetőségből [ide nem értve a Btk. 196. § (4) bekezdését]. Vagyis a büntetett előélet önmagában nem tekintendő hátránynak (kivéve a többszörös visszaesést). Meg kell jegyezni, hogy a tartás elmulasztása körében a büntetett előéletű gyanúsítottak aránya magasabb (33%), és ezen elkövetők részesedése magasabb (52%) az utólagos vádemelések körében.

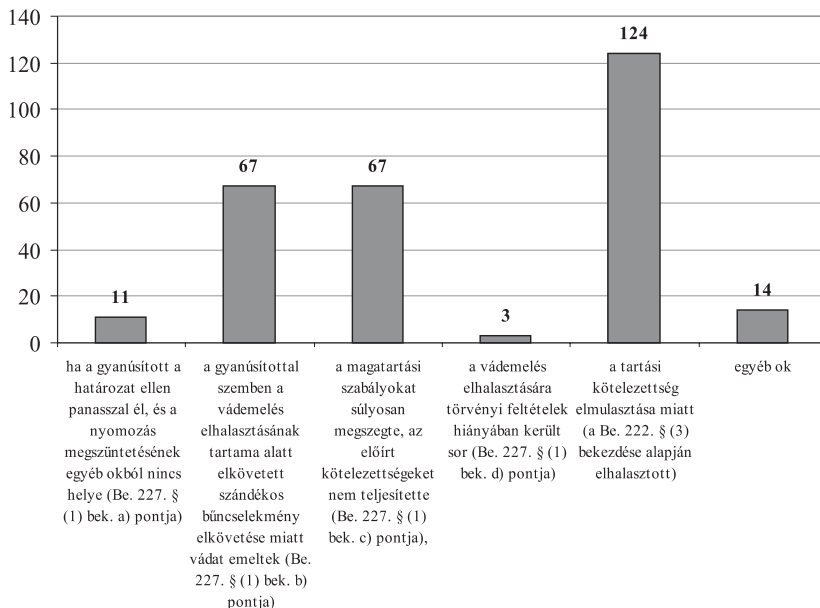
Tény azonban, hogy az ügyész diszkrecionális jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy adott elkövetővel szemben, a törvényi feltételek fennállása esetében alkalmazza-e az elhalasztást, figyelembe véve a nyomozás közben feltárt körülményeket a gyanúsított jövőbeni magatartása tekintetében.

Vádemelések

Az elhalasztás után utóbb 254 ügyben emeltek vádat. Előfordult, hogy a vádemelésnek több oka is volt. A leggyakrabban a tartás elmulasztásának körében merült fel a fizetési kötelezettség nem teljesítése. Emellett viszonylag gyakran fordult elő, hogy a vádemelés elhalasztásának tartama alatt újabb szándékos bűncselekmény elkövetése [Be. 227. § (1) bek. b) pontja] miatt emeltek vádat – jellemzően lopás és garázdaság, míg a Be. 227. § (1) bek. c) pontja alapján a tartás elmulasztása és a lopás terheltjei esetében.

A tartáselmulasztásos ügyek 43 százalékos eredménytelensége az összes vádelhalasztás nyolcvanszázalékos eredményességéhez képest elgondolkodtató, és felveti annak a vizsgálatnak szükségességét, hogy vajon alkalmazásbeli, szabályozásbeli vagy egyéb körülmény okozhatja ezt a viszonylag rossznak tekinthető mutatót.

12. számú ábra
A vádemelések oka

Az egyéb magatartási szabályok megsértése jellemzően szintén tartás elmulasztásához kapcsolódott (például csekkbemutató), másrészt munkavállalással és képzéssel volt kapcsolatos (szociális problémákra reagáló szabályok). Abban a tekintetben azonban, hogy mely magatartási szabályok alkalmasak arra, hogy az elkövetőkkel szemben nagyobb fokú eredményességet érjenek el, illetve milyen típusú ügyek/elkövetők azok, amelyekkel/akikkel szemben nem vagy kevésbé eredményes a vádemelés elhalasztása, nem vonhattunk le messzemenő következtetéseket, részben a vádra vitt ügyek viszonylag kis aránya (20%), másrészt ezek nagyfokú szórása miatt, hiszen egy-egy csoportban sokszor mindössze néhány eset fordult elő.

Egyértelműen kiderül azonban, hogy a többi ügghöz képest a tartás elmulasztásával kapcsolatos elhalasztások jelentősen eltértek, és ezeknél nagyobb fokú volt az eredménytelenség. Ez volt az indoka annak, hogy ezt a területet külön kezeltük, és problémáival a következő részben alaposabban foglalkozunk.

A tartás elmulasztásáról

Az alapul szolgáló bűncselekmény

A vádemelés elhalasztásának jelenleg tárgyalt esete a tartás elmulasztásának vétségéhez kapcsolódik [Btk. 196. § (1) bek.]. E szerint büntetendő annak a cselekménye, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti. A gyakorlat szempontjából – és a vádemelés elhalasztásánál különösen – nagy jelentősége van az önhiba megállapításának, bizonyításának. Mint látni fogjuk, az ügyész akkor halaszthatja el a vádemelést, ha ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható. Rendkívül körültekintően kell eljárni abban az esetben, ha a korábbi tartásdíj megfizetése elmulasztásának indoka csak részben alapult önhibán.

A Btk. ehhez a bűncselekményhez másodlagos büntethetőséget kizáró okot fűz. Ennek értelmében az elkövető nem büntethető, ha kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz [Btk. 196. § (4) bek.]. Ez a szabály, pontosabban az erre a szabályra épülő nyomozásmegszüntetési ok [Be. 190. § (1) bek. f) pont] elvileg kollidálhat a vádemelés elhalasztásának megszüntetését eredményező eljárásmegszüntetési okkal [Be. 226. § (1)–(2) bek.].

A vizsgált jogintézmény specialitása

A tartás elmulasztásának vétsége miatti vádemelés elhalasztása több szempontból is speciális eset.

Az első eltérés az *elrendelés feltételében* jelentkezik. Míg a vádemelés elhalasztásának „általános” eseténél az ügyész diszkrecionális joga – a feltételek objektív fennállása esetén – teljes, itt ez korlátozott. A törvény szerint elvileg kötelező a vádemelést elhalasztani tartás elmulasztása esetén [Be. 222. § (3) bek.]. A törvény azonban ehhez azt a feltételt fűzi, hogy az elmulasztott kötelezettség teljesítése ettől várható legyen. Ez azonban, pontosabban ennek megítélése, valójában szubjektív alapon történik. Tehát csak akkor „kötelező” elhalasz-

tani a vádemelést, ha az ügyész úgy gondolja, hogy ettől az elmaradt kötelezettség teljesítése várható.

Szintén speciális a *vádemelés* elhalasztásának „alapesetéhez” képest abban, hogy a vádemelés elhalasztása mellett *nem kell külön magatartási szabályként előírni az elmaradt tartásdíj megfizetését*. E jogintézmény lényege éppen ebben áll, és erre tekintettel történik a vádemelés elhalasztása. Ebből az is következik, hogy nem törvényi feltétel sem a gyanúsított, sem a sértett meghallgatása, hozzájárulásának beszerzése. Szintén nem törvényi feltétel – bár információt szolgáltat – a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése sem [Be. 224. § (1) bek.].

A harmadik specialitás az *elrendelés tartamában* nyilvánul meg. Míg az alapesetben a vádhalasztás tartamának minimum egy év és maximum két év közötti (hónapokban is kifejezhető) meghatározása szintén az ügyész diszkrecionális jogköre, addig tartás elmulasztása esetén a törvény az időtartamot egy évben határozza meg.

Az elrendelés tartamához kapcsolódik a következő speciális rendelkezés. A tartás elmulasztása miatti vádemelés elhalasztása esetén ugyanis lehetőség van az eljárás *egy év letelte előtti megszüntetésére is*, ha a gyanúsított a tartási kötelezettségét teljesítette [Be. 226. § (2) bek.]. Az általános vádhalasztásnál nincs lehetőség a határidő előtti megszüntetésre, abban az esetben sem, ha a gyanúsított a határidő letelte előtt megtérítette a sértett kárát, vagy teljesítette az esetleges egyéb, konkrétan meghatározott kötelezettségét.

Az utolsó speciális szabály a *vádemelés* esetére vonatkozik. A Be. a vádemelés elhalasztásánál általában meghatározza, hogy milyen esetekben köteles az ügyész a gyanúsítottal szemben vádat emelni [Be. 227. § (1) bek.]. A törvény azonban azt is előírja, hogy a tartás elmulasztása miatt elhalasztott vádemelés esetén vádemelésnek csak az elmulasztott kötelezettség *nem teljesítése esetén* van helye [Be. 227. § (2) bek.]. A törvény e megoldása félreértésre adhat okot. Az nyilvánvaló, hogy nem jöhetnek szóba azok a vádemelési okok, amelyek a vádhalasztás kizáró okára, a magatartási szabályok megszegésére, az előírt kötelezettség nem teljesítésére vonatkoznak. De ugyanúgy nem szolgálhat vádemelés alapjául, ha a gyanúsítottal szemben a vádemelés elhalasztásának tartalma alatt

elkövetett szándékos bűncselekmény miatt vádat emelnek. Az általános szabályok közül tehát csupán az a vádemelési ok vonatkozik a tartás elmulasztása miatti vádelhalasztásra, hogy *ha a gyanúsított a határozat ellen panasszal él, és a nyomozás megszüntetésének feltételei nincsenek meg.*

Problémák

Megelőlegezve valamelyest a kutatás eredményeit, fölvetünk néhány problémát, amely a jogintézmény alkalmazásánál jelentkezik/jelentkezhet. Az egyik, hogy mire terjed ki az elmulasztott kötelezettség teljesítése. Csak a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat meghozataláig a gyanúsítottat terhelő „tartóztatás”, vagy a vádelhalasztás tartama alatt esedékes tartásdíjra is? Szintén problémaként merül fel, hogy megszüntethető-e az eljárás, ha a gyanúsított nem teljesen fizette meg az elmaradt tartásdíjat. Megszüntethető-e az eljárás, ha a gyanúsított az elmaradt tartásdíjat megfizette, azonban azóta nem teljesíti tartásdíj-fizetési kötelezettségét?

Szintén probléma az előzőekben hivatkozott, a Be. 190. § (1) bekezdésének f) pontjában szabályozott [a Btk. 196. § (4) bekezdését alapul vevő] nyomozásmegszüntetési ok, illetve a Be. 226. § (1) és (2) bekezdésében szabályozott eljárásmegszüntetési ok. Kérdésként az merül fel, hogy ha a gyanúsított teljesítette tartási kötelezettségét, melyik jogcím alapján kell vele szemben eljárni. Ezzel kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy ha vádemelés elhalasztására kerül sor, és a gyanúsított a nyitva álló időtartam alatt teljesíti elmaradt tartásdíj-fizetési kötelezettségét, vele szemben a Be. 226. §-a alapján az eljárást kell megszüntetni. Ez a speciális szabály egyrészt megelőzi a Btk.-n alapuló nyomozásmegszüntetési okot, másrészt vádemelés elhalasztásánál eleve nem a nyomozás megszüntetésére kerül sor, így az erre utaló jogcím használata nem is kerülhet szóba. Azaz a nyomozás megszüntetésére a törvényben szabályozott büntethetőséget megszüntető ok miatt csak a vádemelés elhalasztása esetén kívül van lehetőség.

A kutatás adatai a statisztikák tükrében

A megadott szempontoknak megfelelő ügyek közül az ország területéről 1283 aktát küldtek be a főügyészségek. Ezek közül 392 ügy volt érintett tartás elmulasztásának vétségében.

Itt említendő meg a vizsgálat időintervalluma és annak konzekvenciái. A kutatás tárgyai a 2006-ban befejeződött (eljárás megszüntetése vagy vádemelés) ügyek voltak. A vádemelés elhalasztásának jelen esetben egyéves kötelező időtartamát figyelembe véve, ezekben az ügyekben a nyomozás elrendelése (a büntetőeljárás megindítása) jellemzően 2004-ben és 2005-ben történt. Nem lehet tehát figyelmen kívül hagyni, hogy a vizsgálat tárgyát jelentő akták viszonylag új jogintézmény alkalmazását tükrözik, annak valószínűsíthető kezdeti nehézségeivel együtt. (Egy későbbi kutatás lehetséges, hogy más eredményeket mutatna.) Szintén szükséges rögzíteni, hogy természetesen a vizsgálat az eljárás alatt hatályos jogszabályi rendelkezéseket, illetve az azoknak való megfelelést vette figyelembe.

Az ügyek beérkezését tekintve megállapítható, hogy azok mintegy harmada a fővárosból és környékéről érkezett (52 + 37 db, százalékban kifejezve 13,3 + 9,4%), a legkevesebb Nógrád megyéből (2 db, 0,5%) érkezett. A többi megye közül kiemelkedik Győr-Moson-Sopron (41 ügy, 10,5%).

Jelentős szórást mutat viszont a vádemelés elhalasztásánál alapul vett elmaradt tartásdíj összege. Ezzel kapcsolatban megjegyezendő, hogy több esetben előfordult, hogy a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat nem jelölte meg az elmaradt tartásdíjhátralék összegét! Az alapul vett legalacsonyabb összegű tartásdíjhátralék nyolcezer forint volt, míg a legmagasabb ennek több mint százszorosa (!), 850 ezer forint. A legtipikusabb a húszezer és százezer forint közötti tartásdíjhátralék volt (108 eset). Megemlítenő, hogy nyolc esetben került sor vádemelés elhalasztására ötszázezer forintot meghaladó, 13 esetben pedig húszezer forintot meg *nem* haladó összegű tartásdíjhátralék miatt.⁸

8 A teljesség kedvéért: húszezer forintot meg nem haladó összeg miatt 13; húszezer és százezer forint közötti összeg miatt 108; százezer és kétszázezer forint közötti összeg miatt 63; kétszázezer és ötszázezer forint közötti összeg miatt 53; ötszázezer forint fölötti összeg miatt nyolc esetben került sor vádemelés elhalasztására.

Az elkövetők jellemzői

Az elkövetők jellemzőivel kapcsolatban a következők állapíthatók meg. Az elkövetők száma megegyezik a bűncselekmények számával (392). Az elkövetők döntő többsége, 95,7%-a (375) férfi, 4,3%-uk (17) nő. Az elkövetők legnagyobb része (41,1%) a 36 és 45 év közötti korosztályból kerül ki. Nem sokkal marad el a 26 és 25 év közöttiek aránya sem (39,3%). 19 és 25 év közötti volt az elkövetők 6,6%-a, míg 12,8%-uk 46 és 60 év közötti.⁹ Iskolai végzettségüket tekintve az elkövetők nagyobb része (42,1%) elvégzett valamilyen szakiskolát. Ezt követik (28,6%) a nyolc általánost végzett elkövetők, őket pedig (13,3%) a szakközépiskolát, gimnáziumot végzettek. A nyolc általánost sem végzettek száma elenyésző (0,8%), és alacsony az egyetemet, főiskolát végzettek aránya is (3,6%).¹⁰

A kutatás adataiból megállapítható, hogy az elkövetők 45,3%-ának a bűncselekmény elkövetésekor volt rendszeres jövedelme. Nem elhanyagolható az alkalmi munkából (23,3%), illetve a munkanélküli-segélyből (10,2%) élők száma. Az elkövetők között találni ezen kívül nyugdíjast (1,3%), eltartottat (2%), szociális járadékból élő (1,5%), illetve főállású anyját (0,3%).¹¹

Az elkövetők több mint fele (50,5%) családi állapotát tekintve elvált. 16,8%-uk élettársi kapcsolatban él, 14%-uk házas, 12,2%-uk hajadon vagy nőtlen, egy esetben volt özvegy.¹²

Az előéletet tekintve az elkövetők harmada (33,4%) volt korábban büntetve, 61,7%-uk nem.¹³ A korábbi bűncselekmények között a legjellemzőbb a lopás (29%). Ami viszont kiemelést érdemel, hogy a bűnismétlők 13%-a korábban tartás elmulasztása miatt volt büntetve. (Olyan is volt, aki korábban tartás elmulasztása miatt megrovásban részesült.) Az ezen bűnismétlőkkel szembeni vádhalasztás felerészben volt eredményesnek mondható.

9 0,3%-ról nincs adat. A jellemző kor nyilvánvalóan a gyermekvállalási kedv időszakával mutat leginkább összefüggést.

10 10,2%-ról nincs adat.

11 8,7%-ról nincs adat.

12 6,1%-ról nincs adat.

13 4,8%-ról nincs adat.

A sértettek jellemzői

A tartás elmulasztásának sértettje a tartásdíj jogosultja. Ez alapvetően természetes személy, azonban a vizsgált ügyekben – három esetben – előfordult sértettként nem természetes személy is (gyámhivatal). Nemek szerint vizsgálva a sértetteket, igazodva az elkövetők nemi jellemzőihez, döntő többségük (95,9%) nő. Életkorukat tekintve a legjellemzőbb a 26 és 35 év közötti sértetti csoport (40,7%), szintén jelentős a 36 és 45 év közöttiek aránya (29,5%). A szélsőséges adatokat tekintve megállapítható, hogy 392 sértett közül egy-egy volt 15 és 18 év közötti, illetve 61 év feletti.

Az eljárás jellemzői

Az eljárás jellemzői közül talán a legfontosabb az eljárás időtartamának kérdése. A kutatás a nyomozás elrendelésétől az ügyészségre vádemelési (vádhalasztási) javaslattal érkezésig tartó időszakra terjedt ki. Ezzel kapcsolatban azt lehet megállapítani, hogy az ügyek döntő többsége (84,1%) hat hónapnál rövidebb idő alatt fejeződött be. E nagy arány oka, hogy alapvetően egyszerűbb megítélésű ügyekről van szó. A hat hónap és egy év között befejeződő ügyek aránya 12,8%, míg az egy és két év közöttieké 2,8% volt.

A vádemelés elhalasztásával kapcsolatos határozatok a törvény egyértelmű rendelkezései szerint alapvetően pontosan tartalmazzák a vádemelés elhalasztásának jogcímét, illetve az elhalasztás időtartamát. Megemlítenő azonban, hogy egy esetben az ügyész törvényt sértően két évre halasztotta el a vádemelést, illetve hét esetben (1,8%) tévesen a vádemelés elhalasztásának alapesete került feltüntetésre a határozaton [ezek közül két esetben az ügyész még a Be. 459. §-ának (1) bekezdésére is hivatkozott!], három esetben (0,8%) pedig mind az általános, mind a tartás elmulasztására vonatkozó rendelkezés, két esetben (0,5%) pedig egyik sem.

A vádemelés elhalasztásának indokait tekintve több dologra kell kitérni. A vádemelés elhalasztásának mondhatni alapesetére akkor kerülhet sor, ha a törvényi objektív feltételek mellett (három évnél nem súlyosabban büntetendő bűncse-

lekmény, a bűncselekmény súlya) olyan rendkívüli enyhítő körülmények is fennállnak, amelyek miatt feltételezhető, hogy a gyanúsított jövőbeni magatartásában kedvező hatás következik be [Be. 222. § (1) bek.]. Ebben az esetben az ügyésznek a határozat indokolásában meg kell jelölnie azokat a rendkívüli *enyhítő körülményeket*, amelyekre a vádemelés elhalasztását alapítja. A tartás elmulasztásának vétsége miatti vádemelés elhalasztása esetén azonban a törvény nem követel meg enyhítő körülményeket, a hangsúly nem ezeken, illetve nem a gyanúsított jövőbeni magatartásának befolyásolásán van. Itt arról van szó, hogy ha az ügyész úgy látja, hogy az intézkedéstől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható, a vádemelést egy évre elhalasztja. Ezen kívül nem kell figyelemmel lennie a gyanúsítottat jellemző enyhítő körülményekre, mert a vádemelés elhalasztásának nem ez az alapja. Ennek ellenére több esetben került sor különböző enyhítő körülmények megjelölésére a vádemelés elhalasztásának indokaként. Ezek között találni olyat, amely relevanciával bírhat a vádemelés elhalasztásával kapcsolatban (például megígérte, hogy megtéríti a „kárt”), de több olyan is volt, amely a jogintézmény szempontjából irreleváns. Ilyen például a büntetlen előélet, a megbánás, a nehéz anyagi helyzet vagy a nehezen értelmezhető „elkövetés körülménye”.

Mint említettük, a tartás elmulasztásának vétsége miatt alkalmazott vádemelés elhalasztása során döntő jelentőségű annak megítélése, hogy az intézkedéstől várható-e az elmulasztott kötelezettség teljesítése. A vizsgált akták 63,5%-ában derült ki egyértelműen, hogy az ügyész vizsgálta a gyanúsított élet- és jövedelmi viszonyait. A többi esetben az akták iratai (nyomozati iratok és ügyészségi házi iratok) alapján ezt nem lehetett egyértelműen megállapítani. Azokban az esetekben, amikor vizsgálták a gyanúsított élet- és jövedelmi viszonyát, a hangsúly nagyrészt a különböző hatóságok (APEH, munkaügyi központ, polgármesteri hivatal) megkeresésén (74,7%), illetve a gyanúsított kihallgatáson volt (46,7%).¹⁴ Az ügyek 6,6%-ában hallgatta meg az ügyész a gyanúsítottat erről a kérdésről, és csupán 1%-ában (négy eset) támaszkodott a pártfogó felügyelő véleményére.

¹⁴ A különböző módszerek között van átfedés, ezért nem száz százalék a végső arány.

A tartás elmulasztása vétségénél a vádemelés elhalasztása arra tekintettel történik, hogy várható az elmulasztott kötelezettség teljesítése. Ennek megfelelően – mivel a vádemelés elhalasztásának speciális esetéről van szó – *nem kell külön kötelezettségként előírni* a gyanúsított részére a határozatban, hogy a tartásdíjhátralékát fizesse meg. Pusztán a tartás elmulasztása miatt alkalmazott – tehát a Be. 222. §-ának (3) bekezdésére alapított – vádemelés elhalasztásában pedig törvényesen *nem lehet előírni* a gyanúsítottnak azt, hogy a jövőben fizesse a tartásdíjat. A vizsgált ügyekben 38 esetben kötelezte az ügyész a gyanúsítottat az elmaradt tartásdíj megfizetésére (17 esetben a sértettnek okozott kár megtérítése, 21 esetben pedig egyéb kötelezettség teljesítése körében). Ezek közül 17 esetben került sor arra, hogy az ügyész kötelezte a gyanúsítottat a jövőben esedékes tartásdíj fizetésére is (négy esetben a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése, 13 esetben pedig egyéb kötelezettség teljesítése körében).

A sértettnek okozott kár megtérítése mint speciális kötelezettség előírásához tartozik az a tény, hogy ezekben az esetekben (17 eset) – amikor nem kellett volna kötelezettségként előírni az elmaradt tartásdíj megfizetését kártérítéssel kötelezettségként – az ügyész csupán egy esetben hallgatta meg a sértettet, és szerezte be a hozzájárulását. Pártfogó felügyelői vélemény is csupán 15 esetben készült. A meghallgatási és hozzájárulás-beszerzési kötelezettséggel kapcsolatban végül az állapítható meg, hogy az előbb említett 38 esetből 34-ben szerezte be az ügyész a gyanúsított hozzájárulását az előírt kötelezettséghez.

A pártfogó felügyelet kötelező ügyészi elrendelésével kapcsolatban [Btk. 82. § (1) bek.] megállapítható, hogy ez az ügyek 98,5%-ában történt meg kétségtelenül, 1,5%-ukban (hat eset) erről az ügyészi határozat nem rendelkezett.

A határozatok közlésével és a jogorvoslat (panasz) kérdésével kapcsolatban a következők állapíthatók meg. A sértettel az ügyek 98,5%-ában kétségtelenül közölték a vádhalasztó határozatot, egy esetben egyértelműen nem, ötben pedig nem derült ki az ügy irataiból.

Az összes ügy 8,4%-ában élt a sértett a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat ellen panasszal. Ez mintegy 33 esetet

tesz ki, ami azért magas szám, mert az összes vizsgált ügyben (1283 db) 45 esetben találni sértetti panaszt. A sértetti panaszok nagyrészt arra vezethetők vissza, hogy a sértett attól tartott, hogy a gyanúsított – mint ahogy addig – később sem fog fizetni (e sértetti aggodalmak a panaszok felében beigazolódtak). A sértetti panaszoknak az ügyész öt esetben (15,2%) adott helyt, a többi 28 esetben (84,8%) azonban elutasította.

A gyanúsítottak 1,5%-a (hat eset) élt panasszal a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat ellen. A panaszok oka itt változatos: volt, aki arra hivatkozott, hogy a tartásdíjat rokkantsági nyugdíjából nem tudja fizetni [ezt a panaszt az ügyész elutasította, és vádat emelt a gyanúsított ellen a Be. 227. § (1) bek. a) pontja alapján], volt, aki a megfizetendő tartásdíj összegét sokallta, illetve volt, aki vitatta felesége sértetti minőségét (a gyermekek helyett).

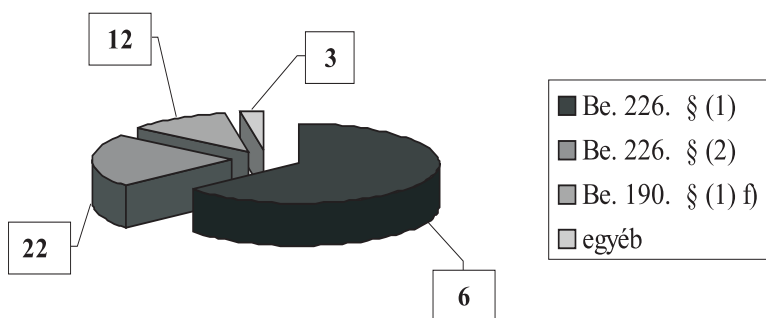
Végül egy dologra kell még kitérni. A vádemelés elhalasztása az alapvető elgondolás szerint arra is hivatott, hogy a sértetti jogokat erősítse. Nem lehet azonban eltekinteni a gyanúsított jogoktól sem. Az egyik legfontosabb a tájékoztatáshoz való jog, ez jelen esetben a vádemelés elhalasztásának, illetve sikertelenségének következményeire vonatkozik. Vádemelésre tartás elmulasztásának vétsége esetén, vagy panasz esetén, vagy akkor kerülhet sor, ha a gyanúsított nem teljesíti az elmaradt és a határozatban megjelölt tartásdíj-fizetési kötelezettségét. A vádemelés elhalasztásáról szóló ügyészi határozatban ezt a két vádemelési okot meg kell jelölni, és erre fel kell hívni a gyanúsított figyelmét. Ezzel szemben az ügyész több esetben mulasztotta el a Be. 227. § (2) bekezdésére figyelmeztetni a gyanúsítottat, és a vádemelés okául csak az általános vádhalasztásra vonatkozó, jelen esetben pedig a panasz kivételével nem alkalmazható okokat jelölte meg [Be. 227. § (1) bek.]. Ezzel a gyanúsított jogai csorbát szenvednek, mert nem arról kap tájékoztatást, ami rá vonatkozik.

Az eljárás eredményessége

A 392 vizsgált ügy 57%-a (222) bizonyult eredményesnek. Ezek közül 141 esetben került sor az egy év leteltével az eljárás megszüntetésére a Be. 226. § (1) bek. alapján, 49 esetben az egy év letelte előtt, a gyanúsított korábbi teljesítése miatt a Be. 226.

§ (2) bek. alapján. Megemlítendő azonban, hogy az ügyészségi gyakorlat nem teljesen fedi a Be. előírásait, több esetben ugyanis az ügyész az eljárás helyett a Be. 226. §-ára hivatkozva a nyomozás megszüntetéséről határozott az eljárás megszüntetése helyett. A fennmaradó 32 esetben a Be. 190. §-a alapján a nyomozás megszüntetésére került sor. Ezek között a döntő hányad (26 eset) az alapvetően téves hivatkozás, a Be. 190. §-a (1) bekezdésének f) pontjára alapozott (a törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok miatti) nyomozás-megszüntetési ok volt. Ezek között is volt, amelyik csupán a Be. szakaszára hivatkozott, de volt, amelyik e mellett a Btk. 32. §-ára, illetve a Btk. 196. §-ának (4) bekezdésére (13. számú ábra). A fennmaradó hat esetben volt példa a bűncselekmény hiányában, a bizonyíték hiányában, büntethetőséget kizáró ok miatt, végül a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka miatti megszüntetésre is. Utóbbi esetben az ügyész a gyanúsítottat megrovásban részesítette.

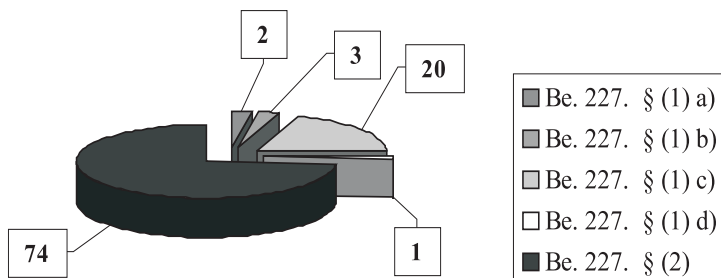
13. számú ábra

Az eredményes eljárások befejezésének jogcíme (%)

A további 170 esetben vádemelésre került sor. A vádemelés jogcímei azonban igen nagy eltéréseket mutatnak, annak ellenére, hogy a Be. szerint tartás elmulasztásának vétsége miatt vádemelésnek csak az előírt és az elmaradt tartási kötelezettség elmulasztása esetén, illetve gyanúsítottai panasz esetén van helye (ha a nyomozás megszüntetésének feltételei nincsenek meg). A legtöbb esetben (128) a vádemelési jogcím kétséget kizáróan helyes volt: 124 esetben került sor vádemelés-

re a Be. 227. §-ának (2) bekezdése alapján, illetve négy esetben a 227. § (1) bek. a) pontja alapján. Ezen túl azonban az ügyész 33 esetben a magatartási szabályok, előírt kötelezettségek nem teljesítése miatt [Be. 227. § (1) bek. c) pont]; öt esetben a vádemelés elhalasztása alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatti vádemelés miatt; két esetben pedig – nehezen értelmezhetően – a vádemelés elhalasztásának elrendelésekor törvényi feltételek hiánya miatt emelt vádat a gyanúsított ellen (14. számú ábra). Az eljárás sikertelenségéről jellemzően a sértett, illetve a pártfogó felügyelő tájékoztatásából értesült az ügyész.

14. számú ábra
A vádemelés jogcíme

Összegzés – Javaslatok

Az Országos Kriminológiai Intézetben 2007. november 8-án kerekasztal-beszélgetést tartottunk öt megyei, valamint egy fővárosi kerületi ügyészség bevonásával a vizsgálatunkban tapasztalt, illetve az ügyészi munkában a mindennapokban a vádemelés elhalasztásának intézményével kapcsolatos kérdések megvitatására. Ezen a megbeszélésen számos olyan tényre derült fény, amely az általunk tapasztalt, látszólag megmagyarázhatatlannak tűnő megállapítások magyarázatául szolgálhatott. A következőkben a felvetődő kérdésekre az ott elhangzottak figyelembevételével keressük a választ, illetve

vizsgálatunk eredményeire is figyelemmel pontokba szedjük az elhalasztás jelenlegi alkalmazási sarokpontjait.

Jogalkalmazási kérdések

Megyei eltérések a vádemelés elhalasztásának gyakorlatában

Arról már a 2006. évi statisztikai adatelemzés során is beszámoltunk, hogy igen nagy eltérések mutatkoznak a vádemelés elhalasztásának gyakorlatában megyei szinten. Mint kiderült, ennek számos gyakorlati oka van. Ezek a következők köré csoportosíthatók:

- *Konkuráló jogintézmények:* a vádemeléselhalasztás köré vonható ügyek jó része más, az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását célzó jogi megoldással is – mint a tárgyalás mellőzése, a bíróság elé állítás vagy a tárgyalásról lemondás is – lezárható. Ezek közül az ügyésznek minden szempontot mérlegelve kell eldöntenie, hogy melyik alkalmazása látszik a legmegfelelőbbnek. Ebben a folyamatban valószínűleg szerepet játszhat az adott ügyészégi vezető véleménye az egyes lehetőségek igénybevételeének hasznosságáról, illetve eredményességéről.
- *Szoros kapcsolat más szervekkel:* a vádemelés elhalasztásának alkalmazásához szoros kapcsolat kiépítése szükséges nemcsak a rendőrséggel, amely a nyomozati iratokban foglaltakkal segítheti elő a vádelhalasztás eredményes alkalmazását, illetve az egyes magatartási szabályok elrendelését (például sértetti nyilatkozat a kártérítés elfogadásáról, vagy elkövetői szándék kifejtése a kártalanítás nyújtásáról), hanem a pártfogókkal is. Az ő véleményük szükséges ugyanis a magatartási szabályok elrendeléséhez (ezek hiányában is fontos lehet a vélemény a megalapozott döntéshez), és ők azok, akik az elhalasztás ideje alatt a gyanúsított sorsát nyomon követik, hatékonyan támogatva ezzel az ügyési munkát. Ez a kapcsolattartás azonban plusz erőt, időt és energiát igényel az ügyész részéről is.
- *Létszám gondok, határidők:* a korábbi jogi szabályozás szerint az ügyfeldolgozási határidő harminc nap, amely magában foglalta a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének idejét is. Ez a korlátozott határidő az általunk vizsgált esetekben (2006)

még nem módosult, így érthető, hogy miért találtunk viszonylag kisszámú olyan ügyet, amelyben ilyen megkeresésre sor került. Ez nyilván kihatott a magatartási szabályok elrendelésének gyakorlatára is, hiszen ott a vélemény beszerzésének elrendelése kötelező.

Emellett az ügyészségek, valamint a pártfogói hivatalok is több helyen létszámgondokkal küszködnek. Az ügyészi munkateher fokozódása nyilvánvalóan abba az irányba hat, hogy az ügyész a minél egyszerűbb eljárási módozatokat alkalmazza. A pártfogói létszámhiány együtt jár a vélemények megadásának elhúzódásával, ami szintén elkedvetleníti a jogalkalmazót e lehetőség igénybevételétől. Bács-Kiskun megyében például 8500 négyzetkilométeren 13 pártfogó felügyelő tevékenykedik. A pártfogók jó szakmai felkészültsége miatt azonban a pártfogó felügyelői vélemények magas szakmai színvonalon készülnek el, és nagyon jó ötleteket adnak az egyedi magatartási szabályok előírására, amelyeket az ügyészek általában elfogadnak.

- *Alkalmazási nehézségek – bűnügyi költségek:* a vádelhalasztás alkalmazásának jelentős akadálya a bűnügyi költségek viselésének kérdése. Az elhalasztás kapcsán ugyanis a felmerülő költségeket a gyanúsított viseli. Ezek a költségek még a viszonylag csekélyebb súlyú ügyekben is igen magasak lehetnek, például szakértő bevonása esetén.¹⁵

Mivel ezekben az esetekben nem a nyomozást szüntetik meg, hanem az eljárást, ezért nem lehet a nyomozati bűnügyi költségekre vonatkozó jogszabályt alkalmazni. Emellett nincs lehetőség részletfizetési kedvezmény vagy halasztás engedélyezésére sem, mert a Be. idevonatkozó, 593. §-ában egész egyszerűen nem említi meg az ügyészséget, ilyen módon ez a lehetőség minden panaszalap nélkül utasítható el. Így azután az elkövetők sokszor nem érdekeltek az ügyészi szakban a vádhalasztást választani, és jogi képviselőik is ebbe az irányba terelik őket. Ezzel szemben, például a bírósági szakban az elkövetőnek már

¹⁵ Ez a helyzet a tanulmány megírása óta változott. Az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXII. törvény 17. §-a ugyanis 2008. január 1-jei hatállyal a Be.-t a 226/A §-sal egészítette ki. Ennek értelmében „Ha az ügyész az eljárást megszünteti, a bűnügyi költséget az állam viseli. A terhellet kötelezni kell annak a költségnek a viselésére, amely a mulasztása folytán merült fel.”

kedvezőbb a megszüntetés, hiszen ekkor már nem kötelezik a bűnügyi költség megfizetésére.

- A *prioráló rendszer* használatának korábbi nehézségei: az informatikai fejlesztés és kiépítettség remélhetőleg megoldja azt a korábban időnként kivédhetetlen problémát, amikor a vádelhalasztásról esetleg utóbb kiderült, hogy törvényellenes módon alkalmazták, mivel ebben az időszakban más megyében más ügyben is folyt eljárás a gyanúsítottal szemben.

Magatartási szabályok alkalmazásának kérdése

Mint azt az eredményességi vizsgálatunk megerősítette, a magatartási szabályt tartalmazó ügyekben hasonló arányban került sor utóbb vádemelésre, mint az ilyen szabályok nélküliekben. A legnagyobb részben a vádemelés oka éppen a magatartási szabály megszegésének következménye volt. Ez tehát az említett okok mellett magyarázat lehet arra, hogy miért alkalmaznak az ügyészségek olyan kisszámban magatartási szabályokat. Az, hogy melyek ezek a jellemző szabályok, mint arról már szintén szó volt, az esetek túlzott szórása miatt szignifikánsan nem megállapítható. Tény azonban, hogy a legfőbb gondot a tartáselmulasztásos ügyek jelentik, ezért az ezekkel kapcsolatos eljárásokat érdemes külön végiggondolni. Az általunk vizsgált esetekben, néhány megye kivételével (az élen Somogy és Bács-Kiskun megye) igen ritkán kerül sor magatartási szabály megállapítására.

- Gyorsaság mint szempont – Ha a jogalkalmazó nem kíván magatartási szabályt megállapítani, akkor azonnal elhalaszthatja a vádat, vagyis sokkal egyszerűbb is az eljárás. Talán az ügyintézési határidő megváltoztatásával kapcsolatos szabály 2007-es módosítása elősegíti a több egyéni magatartási szabály előírását. A magatartási szabályok eredményessége kapcsán felvetődött az a kérdés, hogy vajon egy magatartásiszabály-paletta kidolgozása segítené-e az ügyészi munkát. Ezzel kapcsolatos ügyészi álláspont, hogy a szabályok megfogalmazása nem problematikus, hiszen azokat egyrészt megfogalmazták a Btk. 82. §-ában, másrészt szükség szerint a pártfőgő is közreműködik annak kialakításában.

- Az előírható programok hiánya – A másik probléma, amely felvetődik e körben, hogy hiányoznak azok a programok, amelyek előírása valóban elősegíthetné például az egyéni ráhatás/megelőzés szempontjának érvényre juttatását a gyanúsított esetében. Így hiányoznak azok az agressziókezelő, személyiségfejlesztő programok, amelyeket az ügyészek szívesen írnának elő. Az önkormányzatoknak kellene ilyeneket helyben szervezniük, mivel az sokszor nem megoldható, hogy a gyanúsított az ország egyik végéből a másikba utazzon az ilyen programra kötelezettség miatt, különösen egy több hónapos tréning esetében. Az egyre inkább terjedő erőszakos cselekmények elkövetőivel szemben, így mondjuk a garázdaságok gyanúsítottjainál nagy számban helye lenne egy ilyen terápiának.
- A kárösszegekről döntés problematikája – A kártérítés-jóvá-tétel előírásának – különös tekintettel a sértetti szempontok érvényesülésére – nem csak vagyon elleni cselekmények körében lenne helye. Sokszor, például a személy elleni vagy közlekedési bűncselekményi körben is előáll materiális kár az immateriális kár mellett. Ennek a kárösszegnek a megállapítása azonban adott esetben bonyolult folyamat, számos körülmény befolyásolja. Problémásnak tűnik az az eset is, amikor a hozzátartozók között fordul elő a sérelem, és a sértett nem is kívánna jóvátételt. A szakma érzése szerint az ügyész ezzel a szituációval tulajdonképpen a bíró helyzetébe kerül, és olyan kérdésekkel kell foglalkoznia, ami nem sorolható a hagyományos ügyészi szerepkör feladatai közé. Ezt a kérdést remélhetően a 2007. január 1. óta alkalmazható közvetítő eljárás megnyugtató módon képes rendezni, hiszen e szerint a kártérítésről a felek döntenek a mediátor segítségével.
- Még problematikusabb a köz javára végzett munka – amelyet, mint láttuk, igen ritkán és meglehetősen eredménytelenül rendelnek el. Ez természetesen nem egyedi jelenség, a közérdekűmunka-büntetés alkalmazása Magyarországon szintén meglehetősen nehezen végrehajtható, hiszen alig találni erre a célra befogadó munkahelyet. Előfordulhatnak azonban olyan esetek, amikor ez a munka nemcsak megoldható, de kimondottan nevelő célzatú is. Ilyen például amikor az elkövető a parkban kitördeli a fákat és helyette újakat kell ültetnie.

- Teljesítés ellenőrizhetőségének problémája általában és a tartás elmulasztásánál – Mint arról már szó volt, a Btk. 82. §-a nyolc pontban sorolja fel, hogy a pártfogói felügyelet keretében milyen magatartási szabályok merülnek fel. Alapvetően tehát csak olyan újabb szabályok kidolgozása lenne érdemes, amelyek végrehajtása ellenőrizhető is. Így például nem megfelelő szabály az, hogy a halasztás ideje alatt kocsmát ne látogasson a gyanúsított, mert nincsen hatóság az ellenőrzésére (a *ref* régen megszűnt, a rendőrségnek pedig ez nem feladata). Mivel ennek érvényesülését a pártfogó felügyelő sem képes ellenőrizni, így marad a szabály önkéntes betartása. Hasonlóképpen felesleges olyan jellegű nonszensz szabály megfogalmazása, mint például hogy az elhalasztás ideje alatt tartózkodjon a további bűncselekmény elkövetésétől.¹⁶

E kérdéskörben még problémásabb a tartásos ügyekben való fizetés ellenőrzése. Ez az áldozatvédelemhez kapcsolódó olyan speciális terület, ahol a jogszabály szerint a sértett a gyermek gondozója, ám a nemfizetés egyben a többségében kiskorú gyermek eltartását veszélyezteti. Itt tehát különös érdek fűződne a gyors reakcióhoz nemteljesítés esetén, de erre vonatkozóan jelenleg semmilyen adekvát eszköz sincsen. Somogy megyében például voltak törekvések arra, hogy kötelezettségként írták elő a befizetett csekkszelvény bemutatását a pártfogónak minden hónapban. Emellett mivel ezzel szankció nem járhat együtt, előfordulhat, hogy az egy év utolsó napján fizeti meg a gyanúsított az egész összeget. De ez a jobbik eset, mivel a tapasztalatok szerint sokszor igazából időhúzás a célja annak az ígéretnek, hogy a gyanúsított a vádhalasztás tartama alatt kifizeti a hátralékot. Ezért alakult ki több megyében az a gyakorlat, hogy csak akkor tekinthető valódinak a fizetési szándék a tartás elmulasztása ügyében, ha a nyomozati szakban megkezdődik a törlesztés.

¹⁶ A magatartási szabályokról részletesen lásd Kerezsi Klára – Kó József: i. m.

Jogalkotási kérdések

A kerekasztal-beszélgetésen felvetődött, hogy a tartás elmulasztásának vétsége miatt alkalmazott vádemelés elhalasztásának törvényi szabályozása módosításra szorul. A felvetett módosítás arra vonatkozott, hogy a Be. 222. §-ának (3) bekezdéséből¹⁷ ki kellene venni az „elmulasztott” szót, mert így lehetővé válna mind az elmulasztott, mind a jövőbeni tartási kötelezettség teljesítésének előírása.

Ezzel kapcsolatban azonban több dolgot kell megemlíteni. Az egyik, hogy a tartás elmulasztásának vétsége miatt alkalmazott vádemelés elhalasztása a jelenlegi szabály értelmében csak az elmaradt tartásdíj megfizetésére vonatkozhat. A Be. elvileg nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az ügyész e kötelezettségen kívül más magatartási szabályt vagy kötelezettséget is előírjon a gyanúsítottnak. A bűncselekménytől vagy akár a más jogágbeli jogellenes cselekménytől tartózkodást azonban, álláspontunk szerint, az ügyésznek a vádemelést elhalasztó határozatban nem kell, illetve nem lehet előírnia, hiszen ilyen magatartást nemcsak a vádemelés elhalasztásának hatálya alatt, de egyébként sem lehet elkövetni. A jövőben esedékes tartásdíj fizetésének elmulasztása (a törvényi feltételek fennállása esetén) bűncselekmény. Így ezt jelenleg nem lehet előírni kötelezettségként a gyanúsítottnak.

Ha a törvény úgy változna, hogy elhagyná az „elmulasztott” szót, ez – az előzőekben említettekén túl – nagyfokú jogbiztonsági aggályokkal járna. A vádemelés elhalasztását kimondó határozat az abban meghatározott tényállás alapján történik, ami feltételezi a konkrét időben (időközben) megvalósuló bűncselekményt. E miatt a bűncselekmény miatt kerül sor a vádemelés elhalasztására. Hogyha a gyanúsított ez után sem fizeti az esedékes tartásdíjat (az elmulasztott tartásdíj megfizetésére egy év áll rendelkezésére), akkor ez újabb bűncselekményt, újabb büntetőeljárást alapoz meg. Ha tehát a vádemelés elhalasztására nemcsak a már megvalósított, hanem a jövőben esetlegesen megvalósuló bűncselekmény miatt is sor

¹⁷ Az ügyész a vádemelést tartás elmulasztásának vétsége miatt egy évre elhalasztja, ha ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható.

kerülne, ez a határozat meghozatalakor bűncselekmény nélküli, előre hozott felelősséget deklarálna.

Szintén felvetődött, hogy jogalkotási úton kellene rendezni azt a problémát, amely abból adódik, hogy az ügyészi ügyfeldolgozási határidőbe beleszámít a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének ideje. Ez azonban nemcsak a tartás-elmulasztásos ügyekben jelentett korábban gondot, hanem az összesnél, különösen a magatartási szabályok elrendelésével kapcsolatban. Több ügyész álláspontja szerint az ügyfeldolgozási határidő meghosszabbításával nem szívesen élnek a vezető ügyészek, ezért kerül ritkán sor a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésére.

Az OKRI által vizsgált ügyek 2006-ban fejeződtek be, a büntetőeljárás megindítására tehát a korábbi években került sor, ügyészi szakbeli lezárásukra (eljárás megszüntetése vagy vádemelés) pedig 2006-ban. A Be. módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény 100. §-ának (3) bekezdése 2007. január 1-jei hatállyal a Be. 216. §-át kiegészítette azzal a szabállyal, hogy ha az ügyész a közvetítői eljárásra utalásról vagy a vádemelés elhalasztásáról való döntéshez pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendeli el, annak elkészítésének ideje nem számít bele az ügyfeldolgozási határidőbe.¹⁸ Tehát a hiányolt jogalkotási aktus azóta megtörtént. Természetesen ez nem érinti a vizsgált ügyeket, azokban – adott esetben – helytálló lehet a határidő rövidségére vonatkozó hivatkozás.

Konklúzió

Az előbbiekből számunkra könnyen úgy tűnhet, hogy a vádelhalasztás, amelynek célja az eljárás egyszerűsítése, valójában az ügyészek számára sokszor az eljárás bonyolításának eszköze.

Ennek ellenére az iratok elemzése azt mutatta számunkra, hogy a vádelhalasztás folyamatosan bővülő lehetőség az ügyészi joggyakorlatban, amely ráadásul igen jó eredményeket mutat fel. A sértetti jogok fokozottabb érvényre juttatásának eszközeként alkalmat teremt a kárjövátételi igények érvényesítésére is. Az aktákból az is kiderült, hogy e lehetőség alkal-

¹⁸ Be. 216. § (2) bek.

mazását alapvetően jól fogadják az érintettek is, hiszen mind a sértetti, mind pedig az elkövetői oldalról ritkán érkezett panasz az eljárással kapcsolatban. (Ezek egyébként viszonylag kisszámban voltak megalapozottak.) A gyanúsítottak körében ez sokszor bűnösségük tagadásával függött össze, míg a sértettek leggyakrabban (az ügyek kétharmadában) *tartás elmulasztása* miatt nyújtottak be jogorvoslati kérelmet.

A vizsgálat eredményei alapján *három* olyan kérdéskör merül fel, amely még inkább elősegítheti a vádemelés elhalasztásának mind számbeli, mind pedig eredményességi növekedését, és amelyre az ügyészségek az OKRI kutatóbázisának bevonásával ténylegesen megoldást is találhatnak:

1. Az első ilyen lehetőség egy olyan ügynevezett szűrőrendszer kialakítása, amely már az ügy beérkezésekor jelzi az ügyésznek, hogy az adott eset alkalmas lehet a vádelhalasztásra. Ennek a szempontrendszernek a kimunkálása az OKRI kutatóinak és az ügyészség képviselőinek együttműködésében történhetne.
2. Az ellenőrizhető magatartási szabályok kínálatának bővítése. Az alkalmas szabályok kimunkálása erősíthetné elrendelésük gyakoribbá válását, amely egyrészt lehetőséget teremtene a sértetti igényérvényesítés bővítésére, másrészt pedig a megelőzési szempontok fokozottabb érvényre juttatására az elkövetői oldalon. Erre 2007 óta a pártfogói vélemény kérésének-kialakításának határidőbe be nem számítása is okot adhat, hiszen nyilvánvaló a mögötte húzódó jogalkotói szándék.
3. Végül, de semmiképpen sem utolsósorban, a vádemelés elhalasztása kapcsán az eljárás megszüntetéséhez fűződő költségek szabályozásának, illetve az azok megfizetésére adott halasztás vagy részletfizetés engedélyezési szabályainak módosítása a Be. 593. §-ában.

Mindezen kérdések megoldása – bár jelentős munkaráfordítást igényel – fontos hozadékkal bírhat. Hosszú távon ugyanis amellett, hogy a vádemelés eredményességét és elrendelésének gyakoriságát növelheti, nagyban könnyíthet a jelenleg ezen intézmény alkalmazásával járó ügyészi munkaterhen.

A *vádemelés elhalasztása*, a prevenció és az eljárás egyszerűsítésének e remek eszköze, ezzel valóban méltó helyére kerülhet

a magyar büntetőeljárásban. A magatartási szabályok alkalmazása „az egyéniesített büntetés leghatékonyabb eszközeként”¹⁹, valamint az áldozatnak adandó esetleges kárjövátétel elősegítése egyben lehetővé teszi a megfelelést a nemzetközi követelményeknek, az ügyészi munka hatékonyságának elismertetése mellett.

19 Kerecsi Klára – Kó József: i. m. 14. o.